
PRESENTACIÓN

Quaderns de Ciències Socials es una publicación cuatrimestral de la Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de Valencia. Su objetivo preferente es divulgar las investigaciones realizadas en el seno de las titulaciones que agrupa la mencionada Facultad y, consiguientemente, en sus diversas áreas de conocimiento -Sociología, Derecho del Trabajo y Seguridad Social, Economía Aplicada, Organización de Empresas y Trabajo Social-. A pesar de esta preferencia, la revista está abierta a toda la comunidad universitaria y a otros autores externos a la Universidad de Valencia.

Esta publicación pretende dar a conocer y difundir los resultados de investigación mediante un doble proceso que conjugará, por una parte, la edición y, por otra, la discusión de dichos resultados. Para ello se seguirá el siguiente procedimiento:

- Selección de los trabajos de investigación y **publicación del número de Quaderns**.
- Convocatoria de un **seminario de trabajo** en la que se presentará y discutirá la investigación publicada. Esta reunión será convocada por el Consejo de Redacción y anunciada en el propio ejemplar de la publicación y a través de carteles. Generalmente, la sesión se celebrará en el plazo del mes siguiente a la publicación del cuaderno y su estructura será la de un seminario abierto, con una breve exposición inicial por parte de los autores publicados y el posterior debate. A estas reuniones se convocará a todos los miembros de la Facultad, aunque la invitación se hará extensiva a todos los interesados mediante su difusión en diferentes medios de comunicación.

Quaderns de Ciències Socials aspira a convertirse en un medio para la publicación de los primeros resultados de proyectos de investigación recientemente concluidos o en curso de realización, así como de investigaciones vinculadas a Tesis Doctorales u otros trabajos de investigación en el marco del Tercer Ciclo. Confiamos en que esta línea de trabajo de *Quaderns* sea atractiva, recoja vuestra atención y pueda potenciar la transmisión de resultados de investigación entre diferentes áreas y afianzar la participación de todos.

RESUM

El moviment polític conegut com “blaverisme” ha tingut un paper fonamental en la construcció de la identitat valenciana autonòmica. Aquest conformarà un moviment populista, anticatalanista, regionalista, espanyolista i conservador que instrumentalitzarà la identitat regional provinent de la Renaixença i es legitimarà a partir d’una valencianitat promoguda per les noves institucions d’autogovern fetes a la seua mesura.

Paraules clau: identitat, nacionalisme, regionalisme, populisme, anticatalanisme.

ABSTRACT

The political movement known as “blaverisme” has played a key role in the construction of the Valencian regional identity. This will form a populist movement, anti-Catalan, regionalist, Spanish and conservative instrumentalize regional identity from the Renaissance and legitimize it from a valencianitat promoted by the new institutions of self-government made to its extent. The article presented reflects some of the results of the investigation: L’anticatalanisme al País Valencià: identitat i reproducció social del discurs del “blaverisme”

Key Words: identity, nationalism, regionalism, populism,

Data d’entrega: 24 d’octubre de 2011

ÍNDEX

1. Introducció.
2. Plantejament del problema, objectius i hipòtesis de la investigació.
3. Metodologia, tècniques, disseny i marc teòric i conceptual de la investigació.
4. Les primeres identitats col·lectives i l'anticatalanisme.
5. La instrumentalització franquista de la identitat regional i la transició democràtica.
6. La cultura política i les identitats nacionals al País Valencià.
7. Ni cosins ni germans: les relacions entre el País Valencià i Catalunya.
8. Evolució i la base social del blaverisme.
9. Les principals institucions reproductores del blaverisme.
10. El “paradigma” blaver”: pressupòsits culturals i socials.
11. La dominació simbòlica.
12. Conclusions.
13. Bibliografia esmentada.

El regionalisme anticatalanista i la construcció de la identitat valenciana autonòmica¹

Vicent Flor i Moreno

*Departament de Sociologia i Antropologia Social
Facultat de Ciències Socials. Universitat de València
Vicent.Flor@valencia.edu*

«El “racismo cultural” que sufren los “disidentes” rebeldes en la Universitat: Nadie que no comulgue con los credos catalanistas tiene derecho a sobrevivir en la jungla catalanizante en que se ha convertido nuestra irreconocible y decadente Universitat, contralada por la ultraizquierda nacionalcatalanista [...] se encargan de enviar a los “proscritos” al gulag de la marginación y del “exterminio cultural”, y “ha desatado una manifiesta violencia contra Valencia y los valencianos”» (Mª T. Puerto)

1. INTRODUCCIÓ

El regionalisme anticatalanista² ha sigut un factor cabdal en la construcció de la identitat valenciana autonòmica, fins al punt d’haver esdevingut hegemònic, si més no parcialment i ha condicionat les relacions entre valencians i catalans i, sobretot, entre els valencians, ja que ha afectat a les definicions de la identitat col·lectiva. Des de la transició democràtica, a partir d’elements previs però amb una formulació nova, sorgí i es desenvolupà fins al punt de condicionar la valencianitat

1 Aquest treball s'emmarca dins del projecte d'investigació “De la dictadura nacionalista a la democràcia de las autonomías: política, cultura, identidades colectivas” finançat pel Ministerio de Educación. Així mateix reflexa alguns dels resultats de la investigació que donà lloc a la tesi doctoral *L'anticatalanisme al País Valencià: identitat i reproducció social del discurs del “blaverisme”* dirigida per Antonio Ariño i defesa el 25 de juny de 2009 davant d'un tribunal conformat per Salvador Cardús, Rafael Xambó, Anselm Bodoque, Dolors Mayoral i Juan Antonio Roche.

2 Per anticatalanisme s'entendrà tant el rebuig i la fòbia a Catalunya i als catalans com, més concretament, l'oposició als objectius del catalanisme i/o del nacionalisme català, ja que l'anticatalanisme és anticatalanista, antinacionalista català i antipancatalanista. A l'engròs.

i, per tant, la política valenciana. Es coneix com “blaverisme”³ i és un moviment polític espanyolista, regionalista i conservador que fa de l’anticatalanisme la raó principal de ser però que revesteix aquest d’autoctonisme, és dir, es fa passar com “valencianista” i, en aquest sentit, és un anticatalanisme específic. Té com a objectiu ocupar el poder a partir de l’estratègia populista i d’un discurs que reinventa la tradició i la identitat regional i que és funcional per construir una regió plenament integrada a Espanya.

El blaverisme serà conegut per l’aposta simbòlica “trinitària”: senyera amb franja blava, llengua valenciana independent del català i denominació de Regne de València (tot i que hi havia més oposició a la del País Valencià que una defensa del terme regnícola. Per això la de Comunitat Valenciana ha sigut abastament assumida). Es pot afegir l’Himne Regional, així com d’altres altres referències simbòliques conjunturals com l’aigua de l’Ebre.

El blaverisme s’enfrontarà amb el fusterianisme (anomenat així per la importància que hi tingué el pensament de Joan Fuster), que serà la referència especular. Així, reaccionarà radicalment contra el programa polític i simbòlic d’aquest nacionalisme valencià (tot i que no era seu en exclusiva): bàsicament la denominació de País Valencià, la senyera quatribarrada i la unitat de la llengua catalana i serà estigmatitzat com a “catalanista”, «desqualificació política radical, sinònim d’anti-valencians i de traïdors» (Bodoque, 2005: 107).

Serà, per tant, una de les ideologies que participaran del conflicte identitari valencià, un contendent fonamental. L’anàlisi monogràfica d’aquest pot aprofundir el coneixement de la construcció identitària valenciana i, per tant, de la societat valenciana. Aquest moviment s’expressa en tres nivells: a) explícitament en organitzacions i diversos mitjans de comunicació; b) d’una manera més difusa a determinades manifestacions festives i rituals, com les falles o la processó cívica del 9 d’octubre i c) ímplicitament a la vida quotidiana. Ha gojat, a més, d’una doble legitimitat: d’una banda la político-institucional i d’una altra la social, particularment a l’àrea metropolitana de València, on compta amb un entremat associatiu gens menyspreable i un seguit de mèdia ideològicament pròxims.

El fet que l’enfrontament identitari haja minvat considerablement d’intensitat respecte la transició o els vuitanta, no significa que haja desaparegut o que la mobilització anticatalanista siga inexistente o no es puga tornar a intensificar. De

3 L’etimologia correspon a un mot despectiu inventat pels oponents en ser defensors de la senyera amb franja blava com a bandera distintiva dels valencians tot i que sovint no pocs dels seus membres se’n mostraran orgullosos. Per exemple, el 19 de novembre de 1998 el GAV féu un homenatge a les dones anticatalanistes i no pocs dels glossadors les nomenaren “tíes maries blaveres”.

fet, trenta anys després de què el blaverisme esdevinguera un moviment de masses encara no s'ha produït cap acord per deslegitimar-lo. Contràriament, aquest continua present als discursos polítics i socials centrals.

2. PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA, OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE LA INVESTIGACIÓ

El blaverisme ha sigut denigrat com un aplec d'indocumentats i d'analfabets, passionals i irracionalistes (Ninyoles, 1992) i àdhuc com uns feixistes (Bello, 1989). Tanmateix, ¿com fou possible que un grup al qual se'l menyspreà amb consignes com “sou quatre gats”, “ties maries, us queden quatre dies”, haguera esdevingut tan prompte (ja en 1978) un moviment de masses que transformaria els pronòstics dels antifranquistes? Aquest procés exitós de (re)construcció d'una identitat col·lectiva mereix una mirada atenta. La “imaginació sociològica” dicta que calia anar més enllà si es volia entendre (que no és justificar) aquest fenomen. No resultava una tasca senzilla qüestionar els pressupòsits amb què se l'havia “mirat”, però calia fer-ho si es volia anar més enllà del simple combat polític contra aquest (d'altra banda tan legítim). Tampoc no servia acceptar acríticament el recurs a l'estereotip o al determinisme, que si els valencians seríem “meninfots”, que si “tota la vida” hauríem odiat als catalans, que si a València no hi hauria res a fer, etc. Contràriament, la valenciana s'ha d'entendre dins del context de les societats modernes occidentals (G. Ferrando, 1992: 10-11). Ni és una completa singularitat social ni una anomalia.

Tampoc es participarà de les visions que converteixen els valencians en una audiència passiva i submissa que s'engoliria les manipulacions de les classes dirigents. Concebre la transició com un esclafit anticatalanista degut a la manipulació d'elits és excessivament simplista. És evident que Maria Consuelo Reyna o Xavier Casp han tingut una influència notable en la projecció del blaverisme però també ho és que l'assumpció de l'anticatalanisme per sectors significatius no hauria sigut possible sense alguna cosa més. Els valencians són el que són no sols per l'acció nacionalitzadora (poderosa, òbviament) de l'estat i dels grups dirigents i perquè majoritàriament han acceptat la proposta identitària que se'ls oferia “des de dalt” sinó també perquè hi han contribuït “des de baix”. Contràriament, interessava més tractar de mostrar com la identitat regional ha sabut adaptar-se a les profundes transformacions d'una manera exitosa i, en particular, com el blaverisme fou i continua sent un mecanisme eficaç d'ajustament d'aquesta identitat a la construcció política de la comunitat autònoma valenciana.

Aquesta investigació té com a objectiu analitzar les estratègies (comunicatives, simbòliques, associatives, etc.) del blaverisme per poder entendre la construcció de

la valencianitat autonòmica. La manera d'abordar l'objecte de la recerca no seria, en conseqüència, filosòfica (entendre'l, per exemple, com una ideologia que ataca els pressupòsits de la ciència, sobretot de la lingüística) o ètica (avaluar-lo, per exemple, pels valors o credencials democràtics o per les possibles contradiccions entre teoria i praxi) ni tampoc periodística o merament descriptiva.

Així, es partí de les premisses que el blaverisme contribuí d'una manera decisiva a la creació i a la reproducció d'una identitat política regional i catalanòfoba i que, així mateix, aquest discurs i moviment responien a una voluntat política (no sempre partidista, tot i que ha sigut majoritàriament dirigit pels partits UV i PP) inequívoca, d'assumir "el" poder, en el sentit de tractar d'absorbir la capacitat de definir el què són els valencians (al capdavant d'inclusió i d'exclusió socials), la qual cosa no deixa de ser una manifestació particularment important de la política. De fet, la instrumentalització de la identitat regional ha sigut un factor clau per entendre l'accés i el control del poder autonòmic, subaltern i perifèric però important, de determinades elits. D'aquesta manera, d'una banda es dugué a terme des de la sociologia política que comparteix com a base l'estudi de la interinfluència entre els sistemes socials i els seus trets i l'especificitat del camp polític que, al capdavant, no deixaria de ser un camp autònom dins del conjunt de les relacions socials (Benedicto i Morán, 1995: 20). I d'una altra, des de la sociologia de la cultura, branca que estudia aquesta des d'una concepció no sols àmplia sinó també com un "sistema significant" que s'interrelaciona amb altres sistemes i que permet una anàlisi multidimensional (Ariño, 1997: 57).

La mirada sociològica, junt a altres mirades, pot aportar llum a un fenomen pràcticament inèdit des de les ciències socials. En la investigació es parteix de la base (de "sentit comú" per a la majoria de sociòlegs) que la identitat col·lectiva es construeix en la interacció social, mitjançant mecanismes d'articulació d'interessos, d'agregació de demandes i de pràctiques inclusives i exclusives. El blaverisme ha interactuat amb el "catalanisme" i ho ha fet d'una manera peculiar, ja que hi hagut més anticatalanistes que no "catalanistes", però aquests han sigut útils per fer "real" l'amenaça contra la identitat valenciana. Així, ens qüestionarem les causes del grau d'eficàcia d'aquest discurs. ¿Per què, per exemple, el secessionisme lingüístic té tant de suport (Castelló, 2006) si totes les universitats valencianes així com la romanística internacional —el discurs científic respecte la llengua pròpia— han deixat ben palés la unitat lingüística entre el valencià i el català? Si no tot en els hòmens és raciocini i reflexió, si una definició "falsa" determina l'acció igualment que una de "vertadera" (Pérez-Agote, 1984: 2), si l'eficàcia de les idees no depèn de la veracitat científica que tinguen, sinó del grau "d'evidència" (de plausibilitat) que n'abasten, veurem la realitat social com performativa, en el sentit que els actors la

creen d'acord amb les seues definicions, anhels i objectius, etc., i estarem en condicions d'entendre millor i més profundament aquest i altres fenòmens. No qualsevol tradició es pot “inventar” —amb possibilitats de quallar, és clar— en qualsevol context. El regionalisme anticatalanista era versemblant als ulls de determinats sectors de o pròxims al *cap i casal*, però no ho era (tant) a Castelló o a Elx.

No interessava tant la història de l'anticatalanisme —qüestió encara no ben estudiada— com les estructures que n'havien facilitat l'extensió. Tot i que no era, doncs, un estudi diacrònic, sí que tingué en compte les línies processuals que porten a l'actualitat, ja que no es pot entendre el conflicte sense conèixer la construcció històrica de la identitat regional. Els sociòlegs necessitem perspectiva per “captar el significat” d'allò que investiguem. Cal, doncs, abarcar un període històric “suficient” (Valles, 1997: 111).

Es partí de la hipòtesi que el blaverisme és un moviment anticatalanista, regionalista i espanyolista, populista, conservador i, almenys retòricament, anti-modernitzador, que aconseguirà esdevenir la valencianitat hegemònica i fins i tot una mena d'ideologia “oficial” al país. Aquesta hipòtesi es pot ampliar en les cinc subhipòtesis següents:

1) construirà una identitat col·lectiva bàsicament a partir dels pressupòsits següents: a) la instrumentalització d'una ètnia, fonamentada en una politeia des del segle XIII fins al XVIII (el Regne de València), una llengua i una cultura percebudes com a pròpies i fins i tot, segons com, privatives (la denominació particularista de “valencià” o “llengua valenciana” és majoritària si més no des del segle XV) i una certa consciència d'aquesta diferenciació política i cultural; b) l'assumpció i apropiació dels principals pressupòsits (no tots, però) de la identitat regional històrica i d'una bona part dels símbols i mites i alhora la instrumentalització d'aquesta tradició política així com la conversió en anticatalana i c) la institucionalització de la Generalitat, amb bona part de la càrrega simbòlica blavera incorporada al text estatutari o en desenvolupaments legislatius posteriors (Llei de Símbols i altres), que suposarà un regionalisme ordinari, rutinari o banal (es manlleua l'adjectiu de Billig, 2006) que legitimarà l'anticatalanisme;

2) generarà, mitjançant la “síndrome de diferenciació marginal”, una identitat valenciana percebuda com nítidament no catalana i àdhuc catalanòfoba: els valencians serien, sobretot, no catalans, i estarien molt allunyats de qualsevol mena de catalanitat. *Mai mos fareu catalans*. Aquesta construcció cultural, com les altres identitats col·lectives, l'ha fabricada per oposició (Catalunya, els catalans i els “catalanistes” valencians) tot nodrint-se de prejudicis i d'imatges estereotipades (els catalans *mos volen furtar la paella* i també Ausiàs March i, no volen ni donar-

mos l'aigua que els sobra) que condicionen la visió de bona part dels ciutadans del *hinterland* de València. Aquesta valencianitat, esdevé complementària amb la identitat (nacional) espanyola (*tan valencians com espanyols*) i funcional en presentar-la com “natural” i compatible amb la identitat (regional) valenciana. Esdevé així un mecanisme eficaç d'espanyolisme en presentar-se com un autoctonisme front al nacionalisme valencià, identificat necessàriament com a “catalanista” i, per tant, foraster (paradoxa de l'autoctonia);

3) esdevindrà, des de pràcticament els orígens, un moviment conservador i retòricament antimodernitzador, de defensa d'una tradició particularista, que reaccionà contra els canvis conseqüència de la ràpida modernització dels seixanta i dels setanta, modernització que es considerarà forana i fins i tot antivalenciana. D'aquesta manera aconseguirà crear una mena de refugi identitari contra (una determinada) “modernor”. Així, reaccionarà contra la proposta de modernització ideològica representada per Joan Fuster amb formes d'antiintel·lectualisme, defensa dels sentiments, d'uns valors suposadament ancestrals i fins i tot mil·lenaris;

4) articularà un discurs populista. El populisme, en tant que lògica política, integra demandes diverses i alhora reinterpreta fragments de la història local d'una manera essencialista i els projecta com a referent col·lectiu amb què justificar-se. S'apropriarà de les suposades essències del poble —a qui, tot exceptuant els “traïdors”, pretesament representen en la seua globalitat— i les instrumentalitzarà per a un programa ocult (no explícit), la recuperació del poder per banda de la minoria que s'ungirà com a representació “autèntica” del poble;

5) es dotarà d'un teixit associatiu i comunicatiu que l'ha convertit en un moviment d'una gran importància, de tal manera que (per més que sorprenga a bona part de la comunitat universitària i intel·lectual) goja de prestigi entre sectors significatius (empresarials, polítics, esportius, festius, etc.), particularment a la ciutat de València. Entre d'altres ha aconseguit controlar institucions culturals històriques com Lo Rat Penat (LRP) o la Reial Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV) i diversos mitjans de comunicació. Així mateix la seua proposta ha influït decisivament en el subsistema de partits polítics i en l'entremat institucional de l'autogovern.

Si el blaverisme es fonamenta en un conjunt de visions, l'anàlisi de les seues formes discursives és clau per entendre la capacitat reproductiva que en té. Interessava, doncs, estudiar com ha operat, per la qual cosa calia atendre al “procés autònom de la formulació simbòlica”, és dir, a la construcció i reproducció del moviment (Ricoeur, 1997: 53). Evidentment no ens acontentarem en analitzar el seu discurs *per se* sinó també la base social que el sustenta així com el context en

què opera. Bé sabem que els actors poden enganyar els investigadors o fins i tot “enganyar-se” a l’hora de justificar-ne l’acció. Calia, doncs, contrastar les justificacions. Si haguérem de creure, per exemple, el biògraf de Lizondo, hauríem de concloure que ha sigut l’estadista valencià més gran de la història.

El blaverisme ha aconseguit impregnar la identitat valenciana d’anticatalanisme. Aquest, si més no, a l’àrea metropolitana de València, sembla estructural, per més que la societat de 1975 a 2011 s’ha transformat d’una manera significativa. Ha vingut per quedar-se i s’hi ha instal·lat còmodament. La valenciana, com a societat moderna, experimenta processos de mobilitat, de contacte i d’interacció interna i externa. Tot i així, la narrativa anticatalanista roman hegemònica. Tot i els canvis, els contactes interculturals i les interdependències, les categories ètniques i identitàries es reproduïxen i, per tant, hi sobreviuen (Barth, 1976: 10).

Així, amb aquesta recerca es buscava, a partir del coneixement exhaustiu d’un cas, poder contribuir a conèixer millor el fenomen dels regionalismes, dels populismes i de les identitats col·lectives i, més en concret, a coadjuvar a tractar d’interpretar els èxits i els fracassos (les causes i conseqüències) d’aquesta mena de projectes polítics.

3. METODOLOGIA, TÈCNiques, DISSENY I MARC TEÒRIC I CONCEPTUAL DE LA INVESTIGACIÓ

Metodològicament, es partí de la conveniència de fer servir una “epistemologia pluralista”, és dir, que no es tanque ni en un positivisme ni en una hermenèutica radicals sinó que estructure les bondats dels enfocaments quantitativs i qualitativs. A efectes pràctics, però, no era possible una recerca exhaustiva que combinara ambdues perspectives. Per la necessitat d’acotar l’objecte de l’anàlisi i per l’absència de finançament, no ens proposàrem mesurar quantitativament el blaverisme. Per analitzar el discurs i la reproducció del moviment s’optà per seguir bàsicament un enfocament qualitatiu que podia servir-nos millor per a la “contextualització significativa dels fets estudiats” (Ortí a G. Ferrando et al., 1986: 172) atés que interessava saber no tant quants blavers hi ha i qui són (qüestió d’interés indubtable, tot i que ja sabem que no pocs) sinó com ha operat políticament.

Per tant, allò més atractiu era com s’havia produït i com s’havia perpetuat l’hegemonia social, cosa que es pot estudiar amb més profunditat amb una metodologia qualitativa «que produce datos descriptivos: las propias palabras de las personas, habladas o escritas, y la conducta observada» (Taylor i Bogdan, 1987: 20). L’enfocament qualitatiu centra l’anàlisi en la “dimensió simbòlica de la interacció

social” (Callejo et al., 2003: 102) i aquesta es du a terme fonamentalment mitjançant el llenguatge. L'estudi del discurs, doncs, esdevé una ferramenta decisiva.

Aquest enfocament implica necessàriament alguna forma de *verstehen*, de comprensió activa per banda de l'investigador, fet que és una de les grans diferències envers el positivisme quantitativista que pretendria accedir als “fets objectius” com si foren una realitat independent de les perspectives dels actors socials. Si l'acció està, d'una manera ineludible, lligada a les percepcions, “comprendre-les”, al capdavall, serà la única manera d’“entendre-les”. Així, és necessària, com l'anomenen els antropòlegs, una certa perspectiva “emic”.

El que interessava, doncs, era saber per què ho fan i com han pogut hegemonitzar la construcció identitària valenciana. I per fer-ho, havíem d'esforçar-nos per capbussar-nos en el particular “paradigma” simbòlic i identitàri. L'opció qualitativa, doncs, podia acostar-nos amb major profunditat a l'objecte de la recerca perquè l'investigador «ve al escenario y a las personas en una perspectiva holística [...] estudia a las personas en el contexto de su pasado y de las actuaciones en que se hallan» (Taylor i Bogdan, 1987: 20). Per això, la recerca ha combinat l'anàlisi d'entrevistes i de contingut documental. Al respecte, ens hem basat bàsicament en tres fonts: a) les 35 entrevistes a líders⁴ de la transició⁵; b) la investigació documental i l'anàlisi de contingut de diferents fonts blaveres (sovint molt disperses); c) i, per últim, l'estudi de les elits blaveres i de l'entremat associatiu.

Són diversos els analistes que conceptuen la documentació, junt a l'observació i la conversació, com un dels “tres ingredients metodològics principals de la recerca social” (Valles, 1999: 119) o una “tercera tècnica de replegada de dades” (Ruiz Olabuénaga i Ispizua, 1989: 69). Així doncs, calia completar la recerca amb tot un seguit de fonts documentals que contextualitzaren els significats del blaverisme. Detectar, resseguir i analitzar els seus textos era fonamental per entendre'l perquè els discursos tenen un doble nivell de comunicació, el de la denotació i de la connotació. Ens interessen ambdós nivells d'anàlisi i, particularment, el darrer o, el que és el mateix, no tant el que el blaverisme diu d'ell mateix com el per què i el

4 La capacitat de producció dels discursos i, en particular, dels dominants, està desigualment distribuïda. Moltes persones estan “a mercè del discurs que se li proposa” i es reconeixen en el discurs dominant malgrat no coincidir amb l'experiència personal (Bourdieu, 1988: 472). Sovint el discurs de grups amb escassa competència política esdevé una mera assimilació i repetició dels discursos dominants (474).

5 Foren gravades des de la tardor de 2003 a la primavera de 2004 per al documental *Del Roig al Blau*. Han suposat una documentació extraordinàriament útil que fins ara romania sense investigar. Amb l'explotació d'aquestes es pretenia conèixer el relat de la construcció identitària. L'entrevista és considerada molt útil per obtenir informació sobre com els subjectes reconstrueixen el sistema de representacions.

com d'aquestes estratègies retòriques. Els textos, per tant, i no sols els entrevistats han sigut els escenaris d'observació de la recerca. I han sigut tractats d'una manera semblant a les entrevistes analitzades, és dir, "observats", llegits d'una manera crítica (Ruiz Olabuénaga i Ispizua, 1989: 69). La categorització i l'anàlisi del contingut d'aquest discurs ha sigut resultat del conjunt de fonts següents: a) llibres, opuscles, biografies i autobiografies; b) revistes blaveres: Murta, Som (GAV), Lo Rat, etc.; c) pamflets, cartells, adhesius i tota mena de documents; d) diaris de sessions i el Butlletí Oficial de les Corts; i e) especialment, els mitjans de comunicació escrits. La recerca documental ha sigut complexa degut a que una part significativa d'aquests opuscles no estan presents als arxius públics i es troben desperdigats.

La recerca partí d'un marc teòric pròxim a les teories de l'acció social. I, al respecte, era rellevant la interacció social per captar el significat de les accions blaveres (Giddens, 2001: 46-47). També fou deutora de les aportacions de l'interaccionisme simbòlic i, en particular, de l'interés pel llenguatge, pel significats i pels símbols (Taylor i Bogdan, 1987: 24). Els conceptes (siga el de "llengua valenciana", el de "valenciana" o qualsevol altre) tenen un "paper central en la definició de les nostres realitats" (Lakoff i De Johnson, 1995: 39).

Així, es partia de què el blaverisme havia imaginat⁶ una comunitat regional, havia "inventat" una tradició particular a partir d'una determinada selecció cultural (gens neutral, òbviament) i que aquest s'havia d'encabar en els populismes i els regionalismes. L'aparell conceptual de la investigació se centrà fonamentalment en quatre àmbits conceptuals: 1) identitat; 2) discurs i ideologia; 3) nació/regió i nacionalisme/regionalisme; 4) poble i populisme. De fet, aquests conceptes presenten una problemàtica semblant, tots són categories científiques però també són —cosa que pot provocar confusió semàntica— categories de "pràctica social" (Brubaker i Cooper, 2005: 183).

4. LES PRIMERES IDENTITATS COL·LECTIVES I L'ANTICATALANISME

Qualsevol ideologia té uns antecedents sobre els quals es construeix. En aquest sentit, s'atendrà a la conformació de la identitat regional, ja que el blaverisme fabrica la ideologia precisament a partir dels seus pressupòsits.

El nacionalisme espanyol i l'estat-nació condicionaren de manera decisiva les identitats i les pràctiques culturals al País Valencià contemporani (Baldó, 2007:

6 «L'expressió "comunitat imaginada" pot ser enganyosa. No és tant que la comunitat i el seu territori siguen imaginats, com que la seua absència esdevé inimaginable» (Billig, 2006: 125).

206). No obstant això, l'espanyolisme ni eliminà la diversitat ètnica peninsular ni fou incompatible amb diversos regionalismes culturals (no polítics) que també contribuïren a imaginar la “nació”. Les identitats regionals no sols foren compatibles amb les identitats nacionals sinó també funcionals. El cas espanyol, on hi hagué un “autèntic paradigma regional” (Archilés, 2006: 122), no fou cap excepció.

En aquest sentit, les primeres identitats contemporànies foren pràcticament de manera coetània la nacional espanyola i la regional valenciana que presentaren una alta compatibilitat, tot i que articulades de manera jeràrquica (la regional, subordinada, talment com una nina russa). De fet, la regional es produí des de “dins” del patriotisme espanyol (Martí i Archilés, 1999: 185-186) i esdevingué la primera identitat nacional dels valencians (Archilés, 2007a: 151). El procés de nacionalització espanyola, malgrat l'altíssim nivell d'analfabetisme: 46% de masculí i 70% de femení el 1867 (Baldó, 2007: 206), es produïa mitjançant la lectura en veu alta a casins, tallers i llars, els programes escolars i aspectes de la cultura popular com la festa “nacional” dels bous o la *zarzuela*. Així, a les primeries del segle XX, la cultura política ja era “sòlidament nacional-espanyola” (Martí i Archilés, 1999: 180).

Fou durant la Restauració quan es conformà la identitat regional a partir d'una valenciania temperamental preexistent. En concret, la Renaixença contribuí a imaginar un “regionalisme” que aplegarà hegemònic fins els nostres dies i generà un univers simbòlic que calarà i que perdurarà al *hinterland* de València, que fou el seu territori (Cucó, 1989: 112). De fet, les falles participaren d'un regionalisme fraternalista que tindrà com a trets principals l'espanyolisme, l'antiseparatisme i l'anticentralisme (Ariño, 1992), els qual seran assumits pel blaverisme. Els principals llegats de la Renaixença foren: 1) la revaloració del valencià en un tòtem d'identificació simbòlica; 2) l'elaboració d'una narrativa del passat en què s'exaltava l'etapa medieval com a període “daurat”; 3) la idealització d'un patrimoni tangible (arqueològic) o intangible (el paisatge de l'horta i la barraca com a prototípics); i 4) la suma fraternal de les tres províncies de Castelló, de València i d'Alacant en un espai simbòlic regional comú (Archilés, 2007b: 95). El blaverisme en participarà en bona manera. Per mostrar l'aire de família, s'apuntarà que: 1) alçà el valencià a element bàsic de la identitat valenciana i de la diferenciació envers Catalunya, la qual cosa serà compatible amb un ús majoritari del castellà; 2) glorificarà el passat foral i, en particular, el XV com a “segle d'or”; 3) malgrat que allà on UV o el PP tinguen parcel·les de poder, l'horta no es protegirà, es defensarà aquest paisatge com a paradigmàtic; i 4) es reprendrà el provincialisme fraternal (el logotip original d'UV tenia els noms d'Alacant, Castelló i València i el seu líder, Lizondo, feia servir sovint aquests tres noms com a sinònim del conjunt). De fet, el blaverisme es considerarà hereu de la Renaixença —«el valencianisme, seguint i perfeccionant

la Renaixença, dedicava tota la seua amor a l'exalçament de la gloriosa identitat valenciana multiseular» (Adlert, 1977: 101)—, i farà servir no pocs dels seus elements. Tanmateix, aquesta identitat regional naixerà com una identificació no anticatalana i fins i tot catalanofílica. Els orígens de l'anticatalanisme, doncs, no estan en la Renaixença.

La penetració de la identitat regional fou molt important, ja que aconseguí abastar tot l'espectre ideològic, tant entre republicans com entre conservadors (Archilés, 2007b: 99), amb la qual cosa aquesta esdevingué plenament assumida (un “substrat mental”. Ariño, 1992: 267) si més no des de les primeries del segle XX. L'espanyolisme i el regionalisme, en conseqüència, no provenen exclusivament del franquisme, sinó que enfonsa les arrels més enllà.

L'anticatalanisme, com a la resta de l'estat, sorgí com una reacció contra la resistència antiassimilacionista (Cucó, 1979: 62) i, en particular, se n'aprofità del debat lliurecanvisme-proteccionisme durant la Restauració (la burgesia agrícola i d'exportació de productes primaris defensava l'anul·lació d'aranzels) per defensar els interessos, sobretot, de la petita burgesia. Així, aquest discurs comptarà amb precedents signíficis com la major part del republicanisme de Castelló i, paradigmàticament, el blasquisme, moviment antirègim, anticlerical, populista i espanyolista. El blaverisme tan sols en farà una reivindicació, a tot estirar, parcial⁷. Un cas particular és el de Josep Maria Bayarri. *El perill català*, més que una obra anticatalanista —de fet, la dedicatòria també era «a tots els fraterns amics de la gloriosa Catalunya» (Bayarri, 1931: 3)—, és, sobretot, antipancatalanista. En aquest sentit, per més que el blaverisme alguna vegada l'ha reivindicat com un precedent (Recio, 2006: 24), un sobiranista (Bayarri, 1931: 42) que escriu contra alguns dels tòpics més utilitzats, com el de “l'or català”, no resultarà gens còmode.

5. LA INSTRUMENTALITZACIÓ FRANQUISTA DE LA IDENTITAT REGIONAL I LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA

Quatre dècades d'autoritarisme nacionalcatolicista han deixat empremta. Malgrat l'hipercentralisme característic, el règim es legitimà, ja que no quallà un valencianisme com perquè la dictadura ho considerara un enemic, amb una reapropiació de la identitat regional. Aquest “regionalisme”, subordinat al nacionalca-

⁷ És difícil saber en quina manera el blasquisme actuà com un substrat ideològic. El llarg franquisme suposà la discontinuïtat de moltes propostes polítiques. A la transició, restava la consciència d'un líder rellevant (Ninyoles, 1992: 22): el seu record pogué influir en la cultura política valenciana i, per tant, en l'expansió blavera. En certa manera, el blaverisme, tot i que no fou majoritàriament ni republicà ni anticlerical tractà de connectar-hi simbòlicament. El “fitxatge” del nét de Blasco, Vicente Blasco-Ibáñez Tortosa, per URV i, més tard, UV n'és significatiu.

tolicisme, suposà «la continuïtat d'un món de referents culturals i simbòlics sobre la identitat valenciana» (Archilés, 2007a: 179).

Joan Fuster proposà un model que trencà amb la identitat regional explícitament (Sanz i Nadal, 1996: 55 i 57). De fet, no hi ha documentades reaccions anticatalanistes organitzades fins a 1962, any d'edició del llibre referencial *Nosaltres els valencians* i de la guia *El País Valencià*. A les publicacions oficials falleres s'exaltava la unitat de la llengua, la història compartida i àdhuc la mateixa composició ètnica (Hernàndez, 1996: 212-213). De fet, la reacció antifusteriana no fou acadèmica sinó més aviat una resposta destinada a provocar rebuig sentimental mitjançant la "sacralització" dels tòpics de la valencianitat (Bodoque, 2005: 106), amb la qual cosa s'estava preparant el context de recepció del blaverisme durant la transició. De tal manera que la dreta estaria en condicions, una vegada mort Franco, d'ocupar aquest espai ideològic i simbòlic per lluitar per conservar l'hegemonia. Així, les elits franquistes promocionaren aquella proposta que s'adia millor al nacionalcatolicisme. I aquesta era l'anticatalanisme catòlic i tradicionalista, regionalista i espanyolista.

D'altra banda, Espanya i el País Valencià experimentaren un retard en la modernització en relació amb la majoria dels altres territoris occidentals (Giner, 2006: 16). Al País Valencià es passà, de 1960 a 1977, de l'economia agrícola d'exportació a la industrialització i, més tard, a la terciarització. L'assoliment de les llibertats i de l'autogovern anaren acompanyats de «l'extensió del mode de producció capitalista del país, el fort creixement demogràfic, i l'arribada d'un elevat contingent de mà d'obra d'origen immigratori, la tendència a les concentracions urbanes i el reforçament de desequilibris territorials» (Ninyoles, 1982: 14). Els profunds canvis que es produïren durant els seixanta i setanta foren d'una extraordinària profunditat i inserien l'objecte d'estudi.

D'altra banda, la Constitució de 1978 reconegué l'autonomia de regions i "nacionalitats" i, atorgà a aquestes un caire simbòlic distintiu. Aquesta llei, però, no ha articulat un model que haja integrat plenament els nacionalismes moderats, la qual cosa tindrà conseqüències, ja que la dialèctica entre el nacionalisme d'estat i els nacionalismes sense estat genera tensió i es aprofitada per moviments com el blaverisme que, disfressats d'autoctonistes, fan d'ariet contra aquests. L'anticatalanisme, amb aquesta tensió centre-perifèria constant, ix guanyant. I reforçat.

El franquisme arrelà profundament i l'oposició, per més meritòria que fóra, no aconseguí posar en dificultats a la dictadura. Tot i això, el resorgiment del valencianisme tingué importància al món universitari i als partits polítics. El fusterianisme fou el referent de la gran majoria de les forces antifranquistes que valencianitzaren

més tard o d'hora, per mimesi o per entrisme d'elements nacionalistes, les forces progressistes d'àmbit espanyol, inclòs el PCE.

En l'enfrontament identitari tingué una influència decisiva el sistema de mitjans de comunicació resultat del franquisme. L'herència de la dictadura fou un sistema comunicatiu valencià profundament dependent de l'espanyol i amb una introducció escasíssima —residual, de fet— del valencià, lastrat per la conflictivització (Xambó, 1996: 437).

La victòria del PSOE i la derrota relativa d'UCD en les eleccions de juny de 1977 animà la direcció ucedista valenciana a assumir l'estratègia anticatalanista com a fórmula de desgast de l'esquerra, cosa que aconseguiren en bona manera. A partir d'aleshores i fins avui l'anticatalanisme esdevindrà una estratègia útil que s'ha fet servir per fidelitzar votants i desmobilitzar l'adversari. Si més no des de 1979 la política valenciana hi està trufada. Aquest fou tan eficaç que contribuí a que els sectors més compromesos amb l'autogovern de cadascun del partits —excloent AP que no en tenia (Alcaraz, 1985: 95)— acabara derrotat en les lluites internes.

En primer lloc, la transició implicà una rebaixa de les perspectives de l'autogovern que tenien la gran majoria dels actors polítics. Del consens autonomista que es plasmà en la manifestació del 9 d'octubre de 1977 convocada pel Plenari de Parlamentaris o del Compromís Autonòmic l'any següent signada per la pràctica totalitat de forces polítiques, s'aconseguí el 1982 un Estatut per la via de l'article 143. Així, el País Valencià, també simbòlicament, esdevingué una autonomia de “segona”, és dir, una «autonomia d'àmplies competències tot i que de baixa consideració política» (Bodoque, 2000: 13). Com a causes fonamentals d'açò hi hagué una d'interna, la intervenció de l'anticatalanisme per desgastar el Consell, les autoritats democràtiques i els partits d'esquerra —que continuaran assumint un cert fusterianisme, de manera vergonyant (Alcaraz, 1993: 42-43)— així com el bloqueig de la proposta identitària fusteriana, i una d'externa, el colp d'estat del 23 de febrer de 1981, que féu reemergir la tradició unitarista que demanava la reconducció d'un procés descentralitzador que hauria anat massa lluny.

En segon lloc, bona part del paquet simbòlic que proposava el blaverisme esdevingué oficial, la qual cosa contribuí decisivament a la seua legitimació i reproducció (lluny d'apaivagar-se, aquest exigí més i més) i el PSPV-PSOE buscà adaptar-se a la nova realitat, tot adoptant l'estratègia d'ocupar la centralitat i de fer d'àrbitre entre els extrems fusterià i blaver i gestionant aquesta valencianitat, parcialment blavera però també amb unes dosis de modernitat fusteriana. Així es guanyava una part del “catalanisme” per construir la “Comunitat Valenciana”.

D'aquesta manera es pot entendre millor la gestió del lermisme que tingué unes bases culturals diverses però, sobretot, que entroncà amb la modernitat nacional espanyola, promoguda per un estat controlat amb majoria absoluta —per primera vegada en la història— per un partit socialista. Al cap i a la fi, si el PSOE havia aconseguit fer-se amb el control d'una Espanya que procedia de la insurrecció del 18 de juliol de 1936 i que, fruit dels pactes de la transició, havia conservat importants continuïtats simbòliques (bandera *rojigualda*, Marxa Reial, monarquia borbònica, manteniment dels símbols feixistes com el *Valle de los caídos*) i institucionals (cossos funcionaris, inclosos els judicials i els policials, ja que l'amnistia tingué dues direccions); el PSPV-PSOE també podria gestionar sense gaires complicacions una comunitat autònoma amb senyera amb franja blava, Himne *Regional* i valencià normatiu però sense reconeixement de la unitat lingüística. *A priori*, semblava fins i tot més senzill. La diferència és que si l'esquerra del PSOE, feble, no aconseguí majoritàriament forçar les contradiccions dels governs de Felipe González per desgastar-los, al País Valencià els partits de dreta, AP i, de manera pràcticament monogràfica, UV, i un influent mitjà de comunicació, LP, es dedicaren dia rere dia a desgastar els governs de Joan Lerma, sense una reacció eficaç. I l'anticatalanisme hi jugarà un paper ben important. Així, des de 1978 fins a hui, l'esquerra i el fusterianisme se situaran a la defensiva i la iniciativa, bàsicament, correspondrà a la dreta (Bodoque, 2000: 10).

El desenvolupament del blaverisme durant la transició es deurà bàsicament a: 1) la ràpida modernització dels seixanta i setanta; 2) l'equilibri electoral inestable entre esquerra i dreta; 3) la lluita ideològica i la reconstrucció de la identitat regional; 4) el sistema comunicatiu d'aleshores; 5) la feblesa electoral del nacionalisme valencià i l'entrisme en partits d'obediència espanyola i 6) la involució neocentrista de l'estat (Flor, 2010b).

6. LA CULTURA POLÍTICA I LES IDENTITATS NACIONALS AL PAÍS VALENCIÀ

Totes les cultures consisteixen en un sistema, en una jerarquia, de valors (G. Ferrando i Ariño, 1998: 27). L'estudi d'aquests són fonamentals, ja que són els motivadors de l'acció. Al respecte, els valencians no apareixen massa interessats per la política. Únicament un 7'6% afirmen estar-hi molt interessats i un altre 25'3% una mica. A més, el recolzament a la democràcia és bastant crític, ja que un 44'3% consideren que són sistemes són indecisos i on es discuteix massa; un 32'8% que no són molt bons en mantenir l'ordre i un 32% que en una democràcia l'economia va malament, indicadors tots tres superiors a la mitjana espanyola (G. Ferrando i

Ariño, 1998: 147), de tal manera que la valenciana és la comunitat més suspicaç envers la democràcia (Ariño i G. Ferrando a Ninyoles, 2000: 321).

Al País Valencià, «la identitat valenciana més clara és l'espanyolisme» (Ariño i G. Ferrando, 2000: 327), ja que tan sols l'1'8% dels interrogats es manifesta nomes valencià i un altre 11% més valencià que espanyol (taula 1). Així, poc més d'un de cada deu valencians prioritza la valencianitat sobre l'espanyolitat, a diferència de Catalunya, el País Basc i fins i tot de la mitjana espanyola. L'únic territori dels seleccionats pel CIS amb què es pot comparar el país és Madrid (5'9%), el centre polític i social de l'estat-nació espanyol (i el centre ideològic del nacionalisme espanyol) i una comunitat autònoma sense tradició política ni nacionalisme ni apenes regionalisme propi.

TAULA 1: SENTIMENT IDENTITARI AL PAÍS VALENCIÀ I A ESPANYA

<i>Sentiment identitari</i>	València	Espanya	Madrid	Catalunya	País Basc
Només de la comunitat autònoma	1'8	5'3	1'7	14'0	20'8
Més de la com. autònoma que espanyol	11	17'8	4'2	26'6	27'7
Tant de la com. autònoma com espanyol	55	51'4	45'5	40'9	32'2
Més espanyol que de la com. autònoma	17'7	12'5	17'5	7'5	8'0
Només espanyol	12'3	8'9	18'2	7'7	5'3
Cap de les anteriors	1'8	3'3	10'8	3'1	4'5
NS/NC	0'5	0'7	2'0	0'3	1'5

Font: CIS (estudi 2667) de 2007. A www.cis.es.

Contràriament, un 17'7% dels valencians afirma sentir-se més espanyol que valencià i un altre 12'3% només espanyol. La suma d'ambdues se situa en el 30%, quasi una tercera part. Pel que fa a l'anomenada “identitat dual”, un 55% (la xifra més alta d'Espanya) es declara tan valencià com espanyol, la qual cosa, d'entrada, indica que un regionalisme com el blaver tindria una amplíssima base social. Sembla que la identitat dual es dona majorment entre els oriünds del País Valencià i els valenciano-parlants o bilingües i «crece más en detrimento de la identidad valenciana que de la identidad española» (Coller i Castelló, 1999: 179-180).

Així, la prioritització de l'espanyolitat és molt superior a la valencianitat. La conclusió és inequívoca: hi ha molt més nacionalisme espanyol i significativament menys nacionalisme valencià que les respectives mitjanes estatals i que la resta dels nacionalismes considerats “històrics”, la qual cosa ha sigut considerada com una “singularitat rotunda” (G. Ferrando i Ariño, 2001: 321). En 2007 (taula 2), la

mitjana d'espanyolisme al País Valencià és 7'16 sobre 10, per damunt de la mitjana estatal i molt per damunt de Catalunya i el País Basc i lleugerament per davall de Madrid. Més d'una tercera part dels valencians (37'3%) declaren que el seu sentiment espanyolista és màxim i quasi dues terceres parts s'identifiquen com a molt o bastant espanyolistes (61'8%).

TAULA 2: ESPANYOLISME AL PAÍS VALENCIÀ I A ESPANYA

Espanyolisme	Mínim (0-1)	(2-3)	(4-6)	(7-8)	Màxim (9-10)	NS/NC	Mitjana	DT
País Valencià	4'7	3'5	29'7	24'5	37'3	0'4	7'16	2'67
Espanya	6'9	6'0	29'0	22'9	31'8	3'2	6'72	2'87
Madrid	7'8	5'6	16'9	16'7	50'9	2'1	7'42	3'10
Catalunya	17'5	13'6	34'8	12'6	18'6	2'9	5'03	3'22
País Basc	17'2	22'8	38'8	10'7	3'3	7'2	4'01	2'40

Font: CIS (estudi 2667) de 2007. A www.cis.es. En negreta el valor més alt a cada territori. DT = Desviació Típica.

L'espanyolitat, a més, va molt lligada a una visió historicista i castellanocèntrica, probablement producte de la socialització franquista. Així mateix hi ha una altíssima identificació amb la idea que "l'idioma espanyol és un element bàsic de la nostra identitat", la qual cosa deixaria poc d'espai simbòlic per al valencià. Així mateix la bandera espanyola i la Constitució com a ferrament per garantir la unitat d'Espanya són altres dos símbols de l'espanyolitat amb els què els valencians s'identifiquen majoritàriament. Contràriament, un factor històric cabdal per a la conformació de la identitat espanyola, com és la religió catòlica, hauria perdut força.

Així, en l'evolució de les narratives identitàries ha crescut l'espanyolisme (o si més no s'ha mantingut) i ha decrescut el valencianisme, associat amb catalanisme i separatisme. L'espanyolisme, en ser la identitat dominant, ha resultat no conflictiva i, per tant, refugi dels qui no volien ser estigmatitzats (Llopis, 1996: 490-491 i 496). I això ha ocorregut, entre d'altres factors, per la influència del blaverisme, que ha expulsat als marges de la centralitat política el valencianisme. De fet, la penetració del nacionalisme espanyol és semblant entre valencians i catalans però la diferència rau, precisament, en la marginalitat de l'alternativa a l'espanyolisme. És dir, la identitat proposada pel fusterianisme s'hauria vist frenada pel regionalisme anticatalanista (Castelló, 1999: 429). De tal manera que l'acció nacionalitzadora de l'estat, dels mèdia, de l'esplai, etc. no té (pràcticament) resposta ni fre i esdevé "naturalitzada".

7. NI COSINS NI GERMANS: LES RELACIONS ENTRE EL PAÍS VALENCIÀ I CATALUNYA

En els darrers trenta anys, en general, s'ha produït un estranyament entre el País Valencià i Catalunya, entre dues societats i dos governs que, tot i comptar amb elements competidors, presenten importants tres comuns, culturals i històrics, però també polítics i econòmics. L'anticatalanisme ha sigut fonamental per entendre aquest estranyament.

Les identitats són un joc especular: tot nosaltres es defineix a partir de (i sovint contra de) un altre o uns altres. En aquest sentit, a diferència dels catalans (que tenen com a referència negativa andalusos i madrilenys), els valencians tenen Catalunya com a única referència, tant en un sentit de filia com de fòbia. Per a la minoria valencianista és una referència positiva (de fet, és l'únic grup que la té). Els nacionalistes valencians, doncs, serien catalanòfils, amb la qual cosa «l'anticatalanisme està afectant directament la posició nacional dels valencians» (Castelló, 1999: 446). En aquest sentit, el blaverisme inhibeix a si més no una part dels possibles valencianistes, que no voldrien assumir l'estigma de ser considerats “catalanistes”. El revers de la catalanofília és l'anticatalanisme, més o menys intens, més o menys explícit, de la resta de grups. En la mesura que la identitat regional actual ha incorporat el diferenciacionisme envers Catalunya, els catalans funcionen com l'alteritat.

TAULA 3: IDENTIFICACIÓ TERRITORIAL AL PAÍS VALENCIÀ

Identificació territorial	Molt identificat (9-10)	7-8	4-6	2-3	Gens identificat (0-1)	Ns/NC	Mitjana	DT
Països llengua catalana	6'5	10'2	35'7	11'2	29'0	7'5	3'80	3'04
Països llengua catalana (CATALUNYA)	30'3	30'8	27'3	2'7	4'4	4'4	7'12	2'50
Poble o ciutat on hi viu	51'2	31'5	14'5	1'5	1'3	0'0	8'25	1'99
Comunitat Valenciana	47'0	32'2	17'7	1'7	1'3	0'2	8'06	2'06
Espanya	58'2	18'5	20'7	1'0	1'5	0'2	8'30	2'16
Europa	21'5	32'2	34'0	0'8	4'8	6'6	6'80	2'39
Països de parla “hispana”	11'5	25'5	43'7	3'3	6'3	9'7	6'01	2'39
La humanitat al seu conjunt	32'7	29'5	25'8	2'3	3'5	6'1	7'32	2'45

Font: CIS (estudi 2667) de 2007. A www.cis.es. DT = Desviació Típica.

Per als valencians i, encara més, per als del *cap i casal*, Catalunya i Barcelona són els referents, amb molta diferència, que millor representarien la modernitat (Ninyoles, 1996: 76). Tot i això, s'identificarien molt escassament amb el conjunt de territoris de llengua catalana. Només un 16'7% hi afirmen sentir-se molt identificats o identificats (taula 3), una xifra molt baixa. A més, un 40'2% dels valencians declaren no identificar-se pràcticament gens.

No sols és l'espai amb menor identificació dels set diferents que ofereix l'enquesta sinó que aquest esdevé àmpliament rebutjat, cosa que no ocorre amb intensitat semblant en cap altre cas. La mitjana d'identificació amb els territoris de llengua catalana és de 3'80, la xifra més baixa de totes amb molta diferència. Si se sumen el refús o l'absència d'identificació s'obtenen resultats en la mateixa direcció. De fet, un 29% se sent gens identificats, a una distància molt notòria envers els països hispano-parlants (6'3%) i Europa (4'8%), la qual cosa seria un indicador de la important presència de l'anticatalanisme. Els catalans, doncs, són percebuts com un altre, tot i que aquesta és la que presenta major desviació típica (3'04), la qual cosa indicaria una certa discrepància al voltant d'aquest afer.

D'altra banda, valencians i catalans han fet valoracions estereotipades els uns dels altres al llarg de la història. Els veïns acostumen a crear estratègies de diferenciació. L'heteroestereotip marca fronteres envers "els altres" i, com a conseqüència, reforça la identitat pròpia (Barrera, 1985: 378-379). En aquest sentit els catalans, en general, valoren els valencians d'una manera ambivalent (G. Ferrando, 1982, G. Ferrando et al., 1994 i Sangrador, 1996), la qual cosa *a priori* semblaria sorprenent i indicaria probablement una reacció de disgust respecte de l'anticatalanisme.

De fet, si es comparen les dades dels noranta amb les de la transició, la valoració ha empitjorat. «Catalanes y valencianos, por cierto, no parecen mostrar una especial afinidad» (Sangrador, 1996: 178). És com si se sentiren desorientats, amb sentiments "perturbadors" (Barrera, 1985: 385). Al respecte, és molt significatiu que els votants dels partits nacionalistes catalans (CiU i ERC) valoren pitjor els valencians que els de les forces nacionalistes espanyoles (entre aquests els de centre-dreta i dreta ho fan millor que no els d'esquerra i centre-esquerra), qüestió que concorda amb els qui només es consideren catalans, a diferència dels que se senten catalans i espanyols. La valoració dels mallorquins és a l'inrevés en tots dos casos. És dir, a major nivell de catalanisme i d'escolarització es té una pitjor percepció dels valencians. La valoració dels catalans per banda dels valencians és molt negativa. Són els pitjor valorats. En canvi, en un estudi de finals dels setanta els valencians valoraven als catalans en tercer lloc (G. Ferrando, 1982: 546). Tot indica que la irrupció del blaverisme també l'hauria empitjorada.

Per tot plegat, Catalunya i País Valencià són, en general, dues societats que viuen d'esquenes, tot i que més Catalunya respecte València que no a l'inrevés. I el blaverisme n'ha tingut a veure.

8. L'EVOLUCIÓ I LA BASE SOCIAL DEL BLAVERISME

Atenent a què el discurs del blaverisme s'ha mantingut bastant constant, s'ha apostat com a criteri de l'evolució els graus de desenvolupament del moviment i les estratègies mobilitzadores. En aquest sentit hi hauria quatre etapes: 1) període inicial (1975-1977), caracteritzat per l'assumpció de la retòrica anticatalanista per bona part de l'*establishment* franquista local així com la incorporació d'un grup d'intel·lectuals i valencianistes històrics que esdevindran un grup de pressió significatiu però encara minoritari; 2) moviment de masses (1978-1982), serà el període de màxima mobilització i de major violència física i simbòlica utilitzada contra el "catalanisme"; 3) la institucionalització (1983-1999), caracteritzat per la politització del blaverisme en UV i pel desenvolupament del regionalisme ordinari per banda de la Generalitat, cosa que contribuï a la legitimació del blaverisme i al "desgast" del Consell i de l'esquerra i i 4) "el poder absolut", de 1995 fins avui, l'assoliment de l'hegemonia política del centre-dreta espanyol per mitjà del PP, que assumirà el discurs del blaverisme dins d'un entremat ideològic polièdric i instrumentalitzarà l'estructura associativa principal, de tal manera que esdevindrà el partit regional valencià. Durant aquest període es produirà la marginalització d'UV i el resorgiment d'un blaverisme ortodox al voltant de CVa i del GAV, en competència amb el PP, que esdevé un grup de pressió funcional però molt minoritari.

Així, el blaverisme fou instrumentalitzat per les classes dirigents en veure perillar l'hegemonia i com una fórmula d'aconseguir noves formes de legitimació (Ariño i Llopis, 1993: 13). En aquest sentit és versemblant la hipòtesi que l'anticatalanisme «només s'estimula com a conseqüència d'una intrumentalització política: quan es constata —o s'albira— una amenaça contra les concepcions centralistes i unitaristes de l'Estat» (Cucó, 1996: 30). També s'ha apuntat la tesi suggerent de la segona radicalització al segle XX de les classes dirigents: durant la transició —d'una manera anàloga a la radicalització d'aquestes durant la 2ª República espanyola, on també van veure amenaçada l'hegemonia—, les classes burgeses majoritàriament haurien optat pel regionalisme anticatalanista, narrativa a l'abast amb la què es podia respondre de manera exitosa al fusterianisme, aleshores emergent, així com a la legalització dels sindicats i a les victòries dels partits d'esquerra (Bodoque, 2000: 17).

Tot i això, imaginar-lo únicament com un instrument de les classes dominants potser és una mica simplista. De fet, també fou una reacció, en certa manera

“incontrolada”. Per tant, uns altres factors, com les contradiccions del discurs fusterià o l'exigua base social del valencianisme també han de tenir-se en compte. De fet, el blaverisme combinà en la transició una pressió “des de dalt” (des dels mitjans i des de les institucions encara controlades per l'establiment franquista, l'Ajuntament de València, la Diputació de València i també els governs civils, aleshores amb amplíssimes competències) i “des de baix”, en concentracions efectives contra les autoritats democràtiques.

Fins a 1979 el blaverisme no s'apoderà del carrer de la ciutat de València. Fins que UCD i LP no decideixen jugar la carta de l'anticatalanisme, aquest es mantindrà clarament minoritari, encara que sempre *in crescendo*. El 5 de juny de 1978 aplegà a la plaça de bous milers de persones. A partir d'aqueix moment esdevindrà un moviment de masses i, per mitjà de la pressió directa constant, particularment eficaç. Al capdavant, els èxits d'aquesta mobilització i pressió constant es plasmaria en un Estatut l'any 1982 que li atorgaria una clara victòria. El nacionalisme valencià fou bandejat durant la transició del camp de relacions rellevants i una narrativa emergent esdevingué marginal, tret dels àmbits de l'alta cultura i de l'administració pública (Castelló, 1999: 432).

El nou marc institucional i simbòlic resultat de la transició, lluny d'apaciar i apaivagar el blaverisme, el catapultà cap a noves metes. És a partir d'aquest moment on es produirà: 1) el regionalisme ordinari que promourà el nou marc autonòmic i la Generalitat; 2) la reconducció de la mobilització del blaverisme per UV; 3) la disminució de la violència del carrer i de setge contra les institucions democràtiques i la transformació en un “obstruccionisme intern” institucional així com 4) una certa decadència consegüent del GAV i la CFECRV.

Finalment el PP ocuparà la major part de l'espai que havia ostentat UV i intensificarà l'allunyament institucional i polític envers allò català i Catalunya (Bodoque, 2005: 102). De fet, la marginalitat del blaverisme radical o l'electoral del blaverisme polític no implica la seua desaparició. Seria ingenu pensar que simplement s'hauria esvaït. Mitjançant l'assumpció i l'hàbil instrumentalització del blaverisme, entre altres, el PP ha assolit resultats electorals superiors al 50% dels votants i èxits ininterromputs des de 1993. El fet que el PP es presente com “el” partit “valencianista” (l'esquerra i el nacionalisme valencià serien sucursalistes respecte Catalunya) i el partit que defensaria “els” interessos dels valencians, junt amb altres factors, com les crisis internes del PSPV-PSOE, ajudarien a entendre la consolidada hegemonia electoral que presenta el centre-dreta espanyol al País Valencià.

De tal manera que el blaverisme esdevindrà una nova tradició política que, mitjançant la reformulació del passat sabrà perpetuar-se i generar una determinada

socialització política que es reproduïx intergeneracionalment. El blaverisme vingué durant la transició per a instal·lar-se en el sistema ideològic i polític valencià, per a romandre-hi.

A l'hora de dissenyar la recerca, ens trobarem amb l'absència d'estudis quantitius que analitzaren la relació entre la ideologia anticatalanista i les diferents classes socials. Calia fer, en conseqüència, una aproximació per mecanismes indirectes: excloure aquells grups que no participaren o que participaren d'una manera molt modesta del conflicte (Flor, 2009: 259-276) així com estudiar les elits del blaverisme (Flor, 2010a).

És innegable que hi hagué una mena de “Batalla de València” que consistí en un enfrontament entre dues propostes d'identitat en lluita que va afectar al *cleavage* dreta-esquerra. Així, mentre que en altres territoris de l'estat la disputa identitària era qüestió sovint de matís, al País Valencià respongué a una pugna per la minorització de la valencianitat “antitètica” (Ariño i Llopis, 1995: 5). Tot i això, el conflicte no mobilitzà el conjunt de la societat valenciana, malgrat que sí que en resultaria globalment afectada. De fet, ambdós moviments, en un sentit estricte, no passaven de ser dues minories, per més que altres grups simpatitzaren més o menys amb cada contendent. De fet, de la “Batalla” quedaren (si més no parcialment) exclosos —voluntàriament o perquè el perceberen com un conflicte perifèric o llunyà als seus interessos— sectors significatius que els féu condicionar escassament aquest.

D'entrada i per acotar aproximadament la base social del blaverisme es llistaren els sectors que no participaren de l'enfrontament. Si atenem a l'origen, el primer d'aquest i, probablement, el més nombrós és el de la immigració espanyola i d'altres països. En 1979 el 81% dels habitants del País Valencià es consideraven valencians i un 12% d'un altre territori (G. Ferrando, 1992: 535). Amb dades més recents aquests sifres s'intensifiquen: tan sols un 71'3% afirmen haver nascut al País Valencià, un 24'8% a la resta de l'estat, un 2'2% a la resta d'Europa (excepte l'estat) i un 1'7% a altres indrets (G. Ferrando i Ariño, 1998: 247). Tot plegat tindrà importants conseqüències identitàries, tot i que els alts índex d'espanyolisme no es poden atribuir exclusivament a l'emigració⁸.

8 El fet que majoritàriament, sobretot en l'àrea metropolitana de València, no s'haja produït una integració lingüística per banda de l'emigració espanyola no significa que no s'haja aconseguit unes altres de caire simbòlic. Al respecte, un 61% dels immigrants afirmaven no haver tingut cap dificultat d'adaptació, un 25% alguna i tan sols un 4% de molta o bastant (G. Ferrando et al., 1994: 32). Les falles “integraren” una part important d'aquests durant els seixanta i setanta (Mollà i Mira, 1986: 147). El blaverisme, en haver-se introduït significativament en la festa, proporcionava una identitat en la qual, per ser “autènticament” valencià, no calia aprendre valencià, la qual cosa resultava més còmoda. En aquest sentit, pogué amplificar indirectament la penetració d'aquest discurs. La identitat regional no requereix el valencià com una condició necessària per a la valencianitat, la qual cosa facilitava la “integració” a persones de baix capital educatiu.

L'altre gran grup que hi estigué molt poc implicat també respon a criteris territorials: la majoria de ciutadans de les províncies d'Alacant i Castelló romangueren més bé al marge d'aquesta pugna així com els de les comarques històricament castellanòfones. Tot i que el projecte fusterià difícilment permeria una incorporació entusiasta d'aquest (Fuster, 1962: 105-112), també és constatable que el blaverisme (malgrat el seu discurs bilingüicista) tampoc n'ha aconseguit una presència significativa, encara que superior que el fusterianisme.

Així mateix, diversos partits i associacions assumiren tan sols d'una manera epidèrmica els programes ideològics del fusterianisme i del blaverisme, en especial del primer. I epidèrmicament vol dir simbòlicament. *Uns* i *altres* es distingirien, segons cada simbologia particular, per la bandera, per la llengua i per la denominació del territori, la qual cosa, per cert, donaria lloc a confusions ja que, per exemple, ni tots els que usaven la "quatribarrada" eren, ni de lluny, pancatalanistes ni tots els que usaven la senyera amb franja blava eren anticatalanistes.

Així mateix, un conflicte acostuma a inhibir determinats grups, que hipotèticament podrien haver-se incorporat a la valencianitat proposada pel fusterianisme en cas que se n'haguera institucionalitzat. Contràriament, el triomf del regionalisme ben probablement tingué com a conseqüència una considerable inhibició a favor de la identitat dominant (Ariño i Llopis, 1993: 29) cosa que fou un èxit del blaverisme.

Així, blavers i "catalanistes" encarnen l'enfrontament com a tipus ideals weberians però no esgoten, en absolut, la complexitat de la disputa (Llopis, 1996: 343). De tal manera que s'haurien de distingir distints nivells d'implicació en el blaverisme, talment com si foren capes de ceba. De major a menor implicació i inspirant-nos en l'escala de participació de Milbrath, tot i sense coincidir-ne plenament i tenint en compte que qui participa en una escala superior també ho fa en les inferiors i que l'ascens en l'escala implica una inversió creixent d'energia, temps i recursos, s'obtendrien els quatre nivells de la base social blavera: 1) les elits dirigents: ocupen llocs de responsabilitat en l'entremat associatiu, recapten fons, són candidats externs, etc. En un sentit restrictiu, les hem limitades aproximadament a un centenar de persones; 2) els militants, una mena de transició entre les elits i els simpatitzants actius: contribueixen a sostenir socialment i econòmicament el moviment i, de vegades, a partir de lideratges a xicoteta escala, com la presidència o pertànyer a la junta directiva d'una comissió fallera, esdevenen elits; 3) els simpatitzants actius: acudeixen de tant en tant a les mobilitzacions i els rituals, voten i fan votar, reproduïxen a petita escala si més no fragments discursius i discuteixen i tracten d'implicar familiars, companys de treball, de vivenda i d'associació, etc. Aquests,

com han mostrat les mobilitzacions blaveres són, si més no, desenes de milers de valencians; 4) els simpatitzants passius: coincideixen si més no parcialment en el discurs i, sense implicar-se excessivament, han aconseguit que el blaverisme s'estenguera d'una manera molt significativa. Vist el suport que obtindrà el blaverisme polític, han sigut centenars de milers de valencians.

El blaverisme —malgrat comptar amb algun element entre l'alta burgesia, els dirigents franquistes i fins i tot la intel·lectualitat— fou, sobretot entre els simpatitzants, tot i que també en part entre els militants, un fenomen bàsicament de classes mitjanes tradicionals (Bello, 1989: 67) —«tienen como grupo de referencia por aspiración a los grupos de estatus social acomodado» (Llopis, 1996: 383)— amenaçades per les noves classes mitjanes emergents i, en concret, de petits propietaris agrícoles i de botiguers i assalariats, oriünds i valencianoparlants i de baix capital cultural i educatiu, als quals cal afegir col·laboradors del règim, inclosos funcionaris, que s'hi adheriren, cosa que els permeté realitzar una pròpia transició personal, en revestir-se de “valencianisme”, des de l'autoritarisme cap la democràcia. El substrat ideològic fou un espanyolisme que incloïa un ús subordinat del valencià i fins i tot l'“abandonisme” de la transmissió de la llengua pròpia (Bodoque, 2005: 110) amb la intenció, sovint implícita, d'ascendir en l'escala social. Sovint estaven vinculades amb determinades tradicions particularment arrelades, com les falles. De fet, una part fonamental (fins i tot dels quadros dirigents d'UV) en procedirà del teixit associatiu faller. Així mateix l'autodefinició de la base social és la de ser un moviment interclassista i de molt ampli ventall, en què cabrien “tots” els valencians “de veritat” (Chiquillo, 1997: 20).

És sabut que les classes a què fem referència presenten temors davant dels canvis, en particular quan poden posar en qüestió l'estatus. La transició féu que una part significativa d'aquesta classe mitjana véra “tremolar els seus fonaments” (Climent-Ferrando, 2005: 7). Aquesta amenaça contribuï a la reacció conservadora i anticatalanista. De fet, fins a les acaballes de la dictadura, aquestes romanien relativament tranquil·les. A finals dels setanta i dels vuitanta, però, es mobilitzaren en defensa del que consideraren els interessos particulars.

Sembla que també l'edat afectaria al blaverisme. Les persones majors tenen una major probabilitat d'identificar-se amb el secessionisme lingüístic. Indirectament, també es pot inferir que deu ser més significatiu entre la població més major ja que «el valencianisme és quasi inexistent entre la població major de 50 anys» (Castelló, 1999: 433). De fet, en la socialització del blaverisme també tindrà una influència cabdal, per més que no es reconega, la socialització franquista, nacionalcatolicista però aparentment apolítica, de tal manera que aquesta n'hauria d'influir en per-

cebre's amenaçada pels canvis polítics democratitzadors, esquerrans i, encara més, "catalanistes".

Si el blaverisme és una ideologia populista i conservadora que fa una contínua apel·lació al poble, les elits, contràriament, no seran precisament part del "poble pla" o exerciran la seua professió al sector primari, com es podria pressuposar. El perfil social és el d'un treballador per compte alié que exerceix a l'empresa privada i al sector terciari, major de 45 anys, amb estudis superiors, home, nascut i/o resident a la comarca de l'Horta, valencià-parlant i no vinculat directament amb el franquisme. Així, les elits blaveres sí comptaran amb capital educatiu, però sobretot amb capital social i econòmic (Flor, 2010a).

9. LES PRINCIPALS INSTITUCIONS REPRODUCTORES DEL BLAVERISME

El blaverisme se n'aprofitarà de tot un seguit d'elements festius i rituals per presentar-se com a respectable i alhora instrumentalitzar aquests per "entusiasmar" els militants, mitjançant aquesta mena de litúrgies, en el miratge de representar el poble. D'aquesta manera els formava com a nous militants disciplinats de la causa anticatalanista i els atorgava un "sentit de pertinença" (Mosse, 2005: 267). Al respecte, les principals institucions en la reproducció d'aquest anticatalanisme seran: 1) l'associacionisme, tant l'històric com l'específic; 2) les festes i, en particular, les falles; 3) alguns rituals com la processó cívica del 9 d'octubre; 4) les institucions públiques i, paradigmàticament, la Generalitat Valenciana; 5) els mitjans de comunicació i, singularment, LP i 6) la família.

El blaverisme comptarà amb un entremat associatiu històric (fins i tot centenari), que ocuparà durant la transició i que instrumentalitzarà i patrimonialitzarà des de l'aleshores, bàsicament conformat per LRP i la RACV, que han esdevingut referencials i legitimadores del blaverisme cultural (Bello, 1989: 72-73) i han rebut un important suport econòmic i institucional de la Generalitat, de la Diputació de València i de l'Ajuntament de València, en particular a partir de 1995. El PP, de fet, les ha instrumentalitzades, tot i que des d'aquestes institucions es vendrà l'apoliticisme (Roca, 1996: 42-43). Així mateix, comptarà amb una xarxa d'associacions *ex novo* que exerciran una forta pressió que incloïa violència simbòlica i fins i tot física contra els "catalanistes". Entre aquestes destacarà el GAV, que es constituïran com unes "forces de xoc" (en la retòrica particular hi ha un reconeixement explícit de les accions a la contra), i que encarna l'anticatalanisme més ortodox i excloent, a més de tot un seguit d'associacions locals, provincials i "regionals", usualment aplegades

a la Federació Coordinadora d'Entitats Culturals del Regne de València (FCECRV) que, tot i la baixa militància, serien populars i fins i tot l'encarnació del poble.

Així mateix s'implicaren en la legitimació del blaverisme altres entitats molt representatives, com el València CF, si més no durant la presidència de José Ramos Costa. Les consignes anticatalanistes han sigut una constant a Mestalla, particularment en els enfrontaments amb el FC Barcelona. De fet, els ultres Yomus són una organització d'extrema dreta, anticatalanista i judeòfoba. L'Església Catòlica també ho ha fet i no sols per la presència de capellans com Josep Alminyana o Joan Costa, aplegats en l'associació Amunt lo Cor, sinó per l'acció de la jerarquia valenciana. Més de trenta anys després de restablerta la democràcia encara no s'ha aprovat uns textos litúrgics en valencià i, per exemple, l'anterior arquebisbe de València, Agustín García-Gasco rebé en audiència oficial al líder de CVa, Juan García Sentandreu. Així mateix unes altres associacions han acomplert un paper fonamental. Alternativa Universitaria (AU), els militants de la qual provenien bàsicament del franquista SEU, fou una arma de LP contra l'incipient procés de normalització lingüística a la Universitat de València.

D'altra banda, els rites i les festes posseeixen una funció integradora en les societats contemporànies (Ariño, 1992: 317) i creen usualment un sentiment de pertinença, una "il·lusió de comunitat" mitjançant espais comuns i símbols (Hernández, 1996: 24). En concret, la festa fallera (veure Flor 2011b) realitzà una transferència identitària i esdevindrà un paradigma de la valencianitat, una "caracteriologia estereotípica" (Piqueras, 1996: 140). Per això, abans de la Guerra d'Espanya havia condicionat ja, també a nivell simbòlic (Ariño, 1992: 336-338) si més no, la valencianitat hegemònica (Hernández, 1996: 40). A més, les falles esdevindran un refugi identitària contra les "inclemències" de la modernització, dels canvis socials i de l'homogeneïtzació cultural, de tal manera que es configuraran com la tradició de la valenciania. Els temps han canviat, certament, però amb les falles som com "sempre" (Ariño, 1992: 341). A aquest respecte, un 49% dels enquestats a la ciutat de València consideraven que les falles fonamentalment són, ni més ni menys, que una "representació genuïna de la valenciania" i únicament un 6% creïen que eren una "distorsió de la identitat valenciana" (Torcuato Pérez de Guzmán, a Ariño, 1990: 452). La valenciania fallera i el blaverisme també compartiran una semblant construcció metonímica i ambigua de la valencianitat: confondran la part (la ciutat i el *hinterland* de València) pel tot (el País Valencià).

Les falles foren instrumentalitzades per sectors del tardofranquisme. A València, la "invasió catalanista" fou una retòrica que no dubtaren a promoure'n (Hernández, 1996: 355). De fet, la Junta Central Fallera en fou una de les ins-

titucions més activament promotores, per la qual cosa una part dels fallers no foren aliens a la mobilització blavera (Bello, 1989: 69-70). De fet, «su decantación progresiva hacia uno de los bandos que protagonizaron la famosa “batalla de València” le privó de la adhesión de una parte significativa de los valencianos» (Torcuato Pérez de Guzmán, a Ariño, 1990: 451). El blaverisme, doncs, farà “seues” les falles i, en conseqüència, «el vell valencianisme temperamental va ser aprofitat per tot un corrent de la dreta valenciana que s’inserí eficaçment en el món faller» (Hernández, 1996: 383). De fet, una part significativa d’UV es nodrirà de militants de comissions falleres.

Per un altre costat, la processó anomenada cívica del 9 d’octubre, una tradició centenària, ha esdevingut un ritual del blaverisme. Actualment té un recorregut que implica tres institucions referencials (l’Ajuntament, la Generalitat i l’Església Catòlica). Està presidida per la “Reial Senyera Coronada” que es revesteix d’una funció hierofàntica (de fet, el poble la seguiria “d’una manera emocionada i agrada”. Moreno i Ferrandis, 1994: 42). Així, la Senyera ix i retorna a l’Ajuntament de València, que simbolitza la casa comuna dels valencians i, ara, a més, ret homenatge a la Generalitat i a més a més, connecta amb la litúrgia religiosa oficiada per la màxima autoritat de la jerarquia catòlica al País Valencià que reivindica la Reconquesta i, en conseqüència, la “recristianització” de les terres valencianes. D’aquesta manera es rememora la doble gesta del rei Jaume I: la creació del Regne de València, que s’idealitza, o, el que ve a ser el mateix, la valencianitat política i al mateix temps la creació d’un territori que aspirava a ser homogeni a nivell cultural, si més no a nivell religiós, tot creant una comunió amb aspiracions transhistòriques.

La interpretació de fins a quatre vegades l’himne nacional espanyol (la primera de les quals per una banda de l’exèrcit espanyol) així com tres de l’Himne Regional reforça la significació regionalista de la processó i la converteix també en una cerimònia rutinària del nacionalisme espanyol. Aquesta reivindicació, normalment, es fa acompanyada de violència simbòlica i fins i tot física. Els grups més radicals insulten les autoritats (particularment les d’esquerres i les valencianistes, però no només) i fins i tot en 1979 i 1980 es produïren agressions a l’alcalde Ricard Pérez Casado. En la del 1979, a més, es cremà la Senyera del Consell. Per tot plegat, ha esdevingut un dels rites més importants del blaverisme, un ritus d’una litúrgia civil, que n’ha aconseguit patrimonialitzar. Per mitjà d’una tradició centenària, cada 9 d’octubre, si més no des de 1977, el blaverisme es renova i es reproduïx. I es reivindica.

Així mateix la institucionalització de l’autogovern que portà a terme l’Estatut d’Autonomia de 1982 ha sigut fonamental en la legitimitació del blaverisme. I no

sols per la presència de l'anticatalanisme polític des de 1983 a 1999 a les Corts (en la legislatura 1995-1999 amb funcions de govern) sinó fonamentalment per l'assumpció per banda de la Generalitat de gran part de la proposta simbòlica i discursiva blavera, cosa que es pot resseguir, per exemple, a la programació i al llenguatge de la televisió autonòmica Canal 9. Les polítiques que han seguit els dos partits que han governat la Generalitat (el PSPV-PSOE de 1983 a 1995 i el PP de 1995 fins a l'actualitat) han tingut diferències de grau però no han sigut distintes en allò fonamental: en la reconstrucció (reacomodament) de la identitat regional i la difusió d'un regionalisme institucional. Aquest acord de les dues principals forces polítiques ha normalitzat i fins i tot expandit la identitat regional més enllà del marc primigeni, el *hinterland* de València.

Durant la institucionalització de la Generalitat s'han produït dos processos simultanis i inherentment lligats: la progressiva legitimació del regionalisme autonòmic i la consolidació de l'espanyolisme com ideologia hegemònica. En aquest cas, com podria haver-se pressuposat, l'increment d'aquell podia haver condicionat el decreixement d'aquest. Contràriament, aquest regionalisme banal ha reforçat (si més no en el sentit de mantenir) el nacionalisme espanyol, encara més banal degut a la capacitat integradora de l'estat. Si es presta atenció a l'evolució de les identitats nacionals, l'espanyolisme a la societat valenciana —ja alt des dels inicis de la modernitat—, ha romàs sense grans canvis. A partir dels principals estudis quantitius, es constata no sols que la identitat nacional espanyola és clarament majoritària i que està profundament assentada, sinó que la institucionalització de l'autogovern no l'ha modificada en absolut. D'aquesta manera, entre 1984 i 2007 els qui se senten només valencians haurien oscil·lat entre l'1 i el 4% i els qui se senten més aviat valencians entre el 7% i el 16'3%. Si se sumen els indicadors màxims de les dues categories apenes superarien un de cada cinc valencians que avantposaria la valencianitat a l'espanyolitat. De fet, la mitjana de totes les enquestes donaria el 2'2% de només valencians; 9'6% de més aviat valencians; el 47'6% d'igual valencians i espanyols; el 13'5% més aviat espanyols i el 22'9% només espanyols (Flor, 2009: 305). La institucionalització de la Generalitat, en conseqüència, no hauria contribuït a incrementar els indicadors del valencianisme, la qual cosa resulta molt paradigmàtic i significatiu. A més, el País Valencià seria l'única comunitat autònoma, junt a Múrcia, on hi haurien més persones que consideren que el sentiment nacionalista o regionalista hauria abaixat (G. Ferrando et al., 1994: 24).

Així, la institucionalització de la Generalitat no ha promogut tant una “nova” identitat política valenciana com hauria aprofitat uns determinats constructes culturals per legitimar un nou espai polític-institucional i alhora reforçar una determinada identitat regional “des de dalt”, cosa que es durà a terme, entre d'al-

tres, amb una estratègia de dominació simbòlica. També han hagut accions governamentals que han legitimat encara més el blaverisme. L'absència d'unes relacions mínimament fluïdes entre la Generalitat Valenciana i la de Catalunya ha suposat un estranyament entre les dues societats. L'allunyament institucional ocorre en l'esfera lingüístico-cultural en l'actualitat (la Generalitat no està present en l'Institut Ramon Llull) però també durant els governs de Lerma (on no es reconegué cap instància normativa del valencià ni tampoc, en absolut, la unitat lingüística) però també, per exemple, en l'àmbit de les infraestructures. València, així, està millor connectada amb Madrid (és més ràpid i és més barat) que no amb Barcelona, la qual cosa no deixa de ser molt significativa.

Així, l'èxit del regionalisme ordinari ha sigut rotund. De fet, la Generalitat s'ha constituït com una mena de contrapoder a Catalunya tant per a consum intern com per "agradar" a la resta de l'estat (tret de Catalunya, òbviament). De tal manera que quan la Generalitat de Catalunya obté, per exemple, un millor finançament o un traspàs competencial la Generalitat Valenciana apareix com agreujada. No és d'estranyar que amb el PP actual, el blaverisme polític no tinga espai electoral. L'ocupen perfectament els populars des de l'entremat institucional autonòmic i també des de l'Ajuntament de València i la Diputació de València.

A més, també ha influït el sistema comunicatiu valencià. Aquest ha sigut condicionat pel regionalisme ordinari que ha promogut la Generalitat (la política del Consell ha buscat activament no "provocar" al blaverisme) de tal manera que els mitjans i els professionals d'aquests, activament o implícitament, s'han convertit en reproductors de la identitat regional i de la dominació simbòlica (Xambó, 1996: 435-436). En aquest sentit, Canal 9 ha sigut paradigmàtica: ha contribuït a reforçar una valencianitat regional i provincialista, folclòrica i separadora de la resta de territoris catalano-parlants. També el diari *Las Provincias* hi ha tingut un paper fonamental (Flor, 2010d).

Per últim, pràcticament nou de cada deu valencians li atorguen molta importància a la família, a molta diferència del treball, dels amics, del lleure i, particularment, de la religió i de la política (G. Ferrando i Ariño, 1998: 81). En la socialització blavera es reconeix la importància de la institució familiar en una imaginada continuïtat històrica. Ben probablement és la principal transmissora d'aquesta valenciania. Significativament, la figura del pare (i no tant de la mare) és la que assumeix el rol principal de transmissor de la valencianitat "autèntica" (Llopis, 1996: 415-416).

El valencià "de tota la vida", i no l'"empeltat" o "acatalanat", seria el que parlaven els pares, que s'imagina lliure d'impureses i ni castellanitzat (cosa que no és certa)

ni “catalanitzat” (normativitzat). D’aquesta manera es presenta el conflicte identitari com un xoc entre institucions socialitzadores: d’una banda, la família i, d’una altra, l’escola (i també els mitjàs i fins i tot el sistema polític). Així la valenciana vindria de naixença (es “mària” a la família) i, si no som “renegats” o “mals fills”, no hauríem sinó d’acceptar amb orgull. En l’imaginari blaver els sentiments de “valencianisme” es transmetrien de pares a fills, pràcticament immutables. Se’ls confereix així una funció hierofàntica, ja que només es podrien reverenciar i no modificar ni encara menys deixar perdre aquesta herència intangible (Vendrell, 1998: 18). Aquesta identitat sentimental, doncs, seria resultat d’una socialització familiar i popular que obligarien els valencians a mantenir-se idèntics al llarg de la història per tal de no “deshonorar” els avantpassats. La valencianitat es percebuda com una peça museogràfica, com una corretja de transmissió inalterable que hauríem de limitar-nos a transmetre sense màcula. Aquesta idealització del passat és una mostra més del conservadorisme i fins i tot de la retòrica reaccionària que freqüentarà el blaverisme.

10. EL “PARADIGMA” BLAVER”: PRESSUPÒSITS CULTURALS I SOCIALS

La identitat valenciana, com qualsevol altra, es fonamenta en arbitrarietats lògiques (Pérez-Agote, 1984: 4). Una de les maneres d’investigar qualsevol identitat és l’estudi, sistemàtic i crític, del seu discurs. El discurs és un fet social performatiu. Joan Fuster, “pare” intel·lectual de la construcció valencianista, és un punt de referència tant per als grups que partiparen de les seues propostes —que l’aplegaran a considerar fundador de la modernitat valenciana— com, en particular, per a la reacció anticaltalana, que serà completament antifusteriana. Com si d’un joc d’espill identitaris es tractara, el blaverisme serà específicament antifusterià. Precisament aquesta relació especular entre ambdós discursos atorga llums per entendre la construcció identitària valenciana dels darrers trenta anys. Les bases socials del fusterianisme seran fonamentalment classes mitjanes i valenciano-parlants i assolirà una influència innegable tot i que decreixent, en els àmbits intel·lectuals, acadèmics i polítics.

El blaverisme és una reacció contra el fusterianisme i, en aquest sentit, és una reacció nacionalista espanyola contra qualsevol identitat que es resisteix a assimilar-se. De fet, té una doble adversari: un d’interior, els “catalanistes”, i un d’exterior: els catalans i Catalunya, que esdevenen l’altre. El discurs blaver té la funció d’impedir la construcció d’una identitat nacional valenciana més o menys catalanista i, fins i tot, catalanofílica.

Malgrat les especificitats, el blaverisme presenta un gran nivell de coincidència amb els plantejaments de la catalanofòbia espanyola. Si tres són els eixos que

sustenten el programa de l'anticatalanisme espanyol —1) l'uniformisme polític; 2) l'espoliació econòmica i tributària acompanyada de la idea de què la riquesa de Catalunya és deguda bàsicament a l'esforç de la resta d'Espanya; i 3) l'assimilacionisme cultural i lingüístic (Ferrer, 2000)—, tots tres hi estan presents. Així, els blavers també participen de la fòbia contra el catalanisme polític que reivindica “més i més” autogovern, però, en concret, té en aquest punt un matís propi, certament ben curiós, perquè presentarà continuïtat històrica amb la política actual: es posiciona en contra de les pretensions sobiranistes del nacionalisme català, però alhora pretendria, si més no retòricament, aconseguir el mateix nivell d'autogovern que Catalunya. Si Catalunya ho té, els valencians també. Aquesta lògica està present fins i tot a la “clàusula Camps” de la reforma estatutària de 2006 (Flor, 2010c). Ser valencià seria no ser català i “no ser menys” que els catalans.

El blaverisme imaginarà una nova identitat que, a diferència del fusterianisme, entroncarà i partirà de la identitat regional però que presentarà trets singulars i diferenciats. L'anticatalanisme en serà el més important. Per tal d'assolir aquesta construcció identitària, com a reacció, generarà, si es pot anomenar-lo així, un “paradigma” propi. Tot i que es farà servir també el concepte de paradigma amb l'objectiu de visualitzar l'antagonisme entre fusterianisme i blaverisme, en aquest, en tant que populista, no li correspon una elaboració teòrica orgànica i sistemàtica, sinó que la teoria roman més latent que explicitada (Bobbio, 1976: 1281).

Si el paradigma fusterià tindria cinc trets bàsics (racionalisme, catalanisme, progressisme, antiregionalisme i indefinició política i partidista. Alcaraz, 1985), el blaverisme es pot definir també per cinc grans trets, els quatre primers dels quals radicalment oposats als fusterians: 1) populisme⁹ i antiintel·lectualisme: dividirà la

⁹ Si es pren com a definició de populisme, «los fenómenos políticos caracterizados por: (a) amplias movilizaciones no institucionalizadas —esto es, fuera de los cauces previstos por el sistema— de masas, preferentemente urbanas; (b) una retórica abiertamente emocional, maniquea y autoafirmativa, que gira en torno a la idea de pueblo, referente al que se adscriben las virtudes de la justicia y moralidad política; y (c) una destacada vinculación afectiva con un líder o caudillo carismático, cuya honestidad y fuerza de voluntad, más que el programa o las tácticas previstas, garantizan el cumplimiento de los deseos populares» (Giner *et al.*, 1998: 588), el blaverisme s'ajusta d'una manera bastant precisa. En aquest sentit no seria, doncs, tan excepcional ja que respon a: 1) d'una banda, especialment durant la transició però no només, a un moviment de masses, capaç d'articular mobilitzacions continuades i massives, especialment a la ciutat de València; 2) tindrà un discurs conservador i retòricament anti-traditionalista, que utilitza el recurs al “poble” com una mena de subjecte col·lectiu transhistòric del qual s'erigeix en portaveu, per damunt fins i tot de les conteses electorals i dels representants. A més, farà un discurs obertament sentimental, maniqueu (els bons seran els valencians i els roïns els catalans i els valencians “renegats”); i autoafirmatiu: l'asseveració de “som valencians” servirà per reafirmar i justificar l'existència, quasi per ella mateixa, del moviment; 3) tot i que el cabdill carismàtic no sorgirà com a líder indiscutible fins a ben entrats els vuitanta, la figura de Vicente González Lizondo encarnarà la defensa de les essències i “interessos” del poble valencià. També emergiran altres lideratges com Rita Barberà i Juan García Sentandreu. Els populismes apareixen en moments històrics de canvis

societat entre poble i “catalanistes”. Aquests serien traïdors, mentre que les classes populars, desemparades, encarnarien la valencianitat autèntica; 2) anticatalanisme, en un triple sentit: antivalencianisme, antipancatalanisme i catalanofòbia. Serà un moviment reactiu, que es revestirà de nativisme per presentar-se com l'única proposta de la valencianitat; 3) conservadorisme i retòricament antimodernitzador: proposarà un retorn al passat preindustrial, imaginat com pur i harmònic. Així, els “catalanistes” representaran una “modernor” que cal extirpar; 4) regionalisme, provincialisme i espanyolisme: aconseguirà entroncar amb la identitat regional històrica i instrumentalitzarà una part important dels referents d'aquest i els posarà al servici de l'anticatalanisme; 5) amb períodes d'indefinició partidista (la transició i a partir del segle XXI) i d'altres de forta identificació partidista (de 1986 a 1999). En un altre lloc he desenvolupat les claus principals d'aquest discurs (Flor, 2011a: 179-290) i ací ens limitarem a uns apunts brevíssims.

En el discurs blaver es percep una incomoditat sinó una intransigència al matís i al debat, sospita contra qualsevol intel·lectual. Qualsevol treballador de la cultura escrita (escriptor però també professor, periodista, funcionari, etc.) pot ser acusat si més no de tebiesa davant el perill català i, per tant, de complicitat. Aquestes professions, doncs, junt amb els polítics, hageren de suportar el gruix de les garrotades si més no dialèctiques. Ells podien ser (i, en part, ho eren) els principals agents de la normalització del valencià i l'objectiu era fer-los callar o desacreditar-los per tal de minar-los les audiències. Un dels èxits del blaverisme és que en bona mesura aconseguirà crear tabús (denominar català a la llengua pròpia o fer servir l'expressió País Valencià en seran dos dels principals), que seguiran a una certa espiral de silenci i, al capdavall, de complicitat. En conseqüència, el blaverisme denigrarà aquells grups socials que no controla, allà on se li resisteix més l'hegemonia: entre els grups amb major capital educatiu i cultural, al capdavall, el grup triat com adversari, aquell que durant els finals del franquisme i les primeries de la transició era emergent i es percebia que podia fer-se amb l'hegemonia. L'antiintel·lectualisme, doncs, no és tan “irracional” com podria semblar-nos. Tindrà una lògica política. Per al blaverisme, d'alguna manera, la “raó” sempre pot conduir cap al “catalanisme” mentre que el cor, els sentiments, condueixen, necessàriament, cap al valencianisme “autèntic”. El blaverisme, com la resta de populismes, es caracteritzarà, doncs, per l'aversion als intel·lectuals (Molina, 1998: 99). L'antiintel·lectualisme serà coherent amb la defensa d'allò sentimental.

profunds que provoquen que si més no uns o diversos grups es troben en un procés de desagregació (Reig, 1985: 6). D'aquesta manera l'apel·lació al poble apareix com una mena de “ser social” que es defendria d'una agressió externa.

La fòbia a allò català i als catalans presenta concomitàncies envers altres fòbies, com la judeofòbia. El jueu és percebut per l'antisemita com el boc expiatori d'aquelles mancances, reals o imaginàries, que n'experimenta. El "català" ocupa aquest paper en l'imaginari blaver. De fet, l'anticatalanisme s'incriu en la lògica d'allò passional (Sartre, 2005: 12). D'aquesta manera s'estalvia la racionalitat i el dubte que comporta qualsevol construcció teòrica: «per sobre el pensament està, com a primordial, el sentiment: el sentiment d'amor a la Pàtria Valenciana» (Adlert, 1984: 82). Normalment se sent més còmode amb les seguretats emocionals que provoca el maniqueisme polític-moral: el mal, encarnat pel "catalanisme" i el bé, una valencianitat perfectament harmonitzada amb l'espanyolitat.

El blaverisme cercarà la creació d'una identitat valenciana a partir de l'estratègia de la negació no només de la unitat lingüística del català sinó també «de qualsevol similitud —fins i tot casual— entre València i Catalunya [i] l'argumentació de l'existència d'una pretensió catalana de sostreure als valencians el seu patrimoni cultural i la seua identitat» (Bodoque, 2000: 8). Catalunya (i els catalans) esdevé el gran "altre" i no Espanya o Castella. Així, els valencians serien, sobretot, no-catalans i presentarien una identitat "tan nítida i distinta de la catalana" (Ramos, 1978: 42), incidència retòrica que, significativament, no es fa respecte de la identitat castellano-espanyola. La valencianitat, d'una banda, seria una absoluta no catalanitat i, d'una altra, una identitat amenaçada per banda dels "catalanistes", necessàriament percebuts com "expansionistes". Al respecte, la idea dels Països Catalans serà l'autèntica bèstia negra. El blaverisme respondrà d'una manera radical a aquesta iniciativa irredemptista i ho farà d'una manera excessiva, atesa la poca incidència quantitativa que tindrà aquest projecte al si de la societat valenciana (Ghunter *et al.*, 1986: 433) i fins i tot en el catalanisme, només una minoria del qual serà políticament pancatalanista. Així, fins i tot els qui defensaven la unitat lingüística, esdevien pancatalanistes i contribuïen a fer versemblant (performativa) l'"amença" catalanista. D'aquesta manera, s'engrandia el monstre. De fet, el secessionisme lingüístic ha sigut una arma llancívola contra la normalització lingüística del valencià. Al blaverisme, de fet, no l'interessa el "valencià" (de fet, no l'usa normalment) en si, sinó com a instrument contra el "català".

Els "catalanistes" han sigut bandejats i en bona manera estigmatitzats gràcies a la pressió del regionalisme anticatalanista. Han hagut de suportar la condemna de ser considerats antivalencians o, si més no, mals valencians. Així, el nacionalisme valencià acabarà sent considerat per una part molt important de la societat valenciana no sols com alié als interessos col·lectius sinó fins i tot com un enemic i, encara més, com una minoria al servici de Catalunya o, el que ve a ser el mateix, com uns "traïdors". Aquest procés l'hem anomenat la paradoxa de l'autoctonia. De

tal manera que, en adjectivar-los com a “catalanistes”, s’efectua un gir lingüístic, es construeix una metàfora que té com a objectiu arraconar-los. Així, tindrien a Catalunya com a “meta ideal” i se’n “desentendrien” de València, completament subordinada als interessos de Catalunya (Adlert, 1984: 52-53). D’alguna manera el blaverisme aconseguirà exclusivitzar la percepció de ser “el” moviment autoctònia i expulsar d’aquesta consideració els valencianistes. Aquest serà un dels grans èxits del blaverisme (Bello, 1989: 47).

El blaverisme, almenys retòricament, eixirà en defensa d’un món que ja no tornarà, la València preindustrial i premoderna. Amb aquesta retòrica se cerca aconseguir la connexió sentimental amb una València que ha desaparegut definitivament però no del record de bona part dels votants amb els quals es pretén connectar-hi, igualment com fan altres populismes, amb aquesta mena d’apel·lacions. Si per conservadorisme entenem aquella doctrina política o actitud que propugna la continuïtat o el retorn de les formes de vida tradicionals i la defensa dels valors de la tradició és indubtable que la gran majoria del blaverisme és conservador (fins i tot una part és reaccionari). Aquest reivindicarà una tradició, imaginada com un món passat on els valencians serien més feliços en practicar formes culturals “autèntiques”, pures, i no contaminades per unes altres cultures, singularment la catalana.

El discurs antimodernitzador el comparteix amb la gran majoria de populismes, especialment allà on els processos de modernització han estat ràpids (Molina, 1998: 99). Així, sorgirà una resistència, una defensa dels valors tradicionals, que esdevindrà el brou de cultiu que s’oposarà al fusterianisme no sols per catalanista sinó també per ser (o si més no semblar) modernitzador. El modern esdevé, *per se*, negatiu (Hernández, 1996: 362).

Tot i això *el cleavage* esquerra-dreta no serà l’única variable per entendre el regionalisme anticatalanista. Perquè ni tots els esquerrans (ni tan sols la majoria) seran “catalanistes” ni tots els dretans blavers. Els conflictes identitaris, i aquest n’és evidentment un, són un element que no es poden explicar com un mer epifenòmen, part de la superestructura. Salvant les distàncies, seria com entendre l’anticlericalisme a la València de primeries del segle XX exclusivament com un conflicte de classe. De fet, el creixement del blaverisme fou durant la transició i els vuitanta, període de majoria electoral de l’esquerra. Si aconseguí erosionar, si més no en part, aquesta hegemonia fou perquè les bases dels votants del PSOE i del PCE també eren (parcialment) sensibles al discurs anticatalanista. Si una part de l’electorat d’aquests partits a altres territoris de l’estat és i actua com anticatalanista, ¿per què hauríem d’acceptar apriorísticament que al País Valencià això no ocorre de cap de les maneres?

El regionalisme anticatalanista no passa de ser (i segons com) un espanyolisme anticoncentralista. En general, postula la descentralització de l'estat però no qüestiona la pròpia natura nacionalista espanyola ni tan sols acostuma a plantejar una reforma político-administrativa d'aquesta. A diferència del fusterianisme, que ha sigut un moviment (si més no en bona manera) nacionalista, el blaverisme serà regionalista, ja que participarà d'una ideologia que supeditava necessàriament la societat valenciana al projecte nacional espanyol. Si exceptuem alguns casos minoritaris, se sent còmode amb la definició de regió aplicada al conjunt del territori i de regionalisme per al moviment. Sovint, però, emmascara el regionalisme en fer servir la denominació "valencianista". Així, se l'apropiarà en exclusiva i expulsarà dels dominis els valencianistes, de tal manera que establirà, amb bastant èxit, l'equació anticatalanista com a pràcticament idèntica a valencianista.

A més de regionalista, el blaverisme també serà provincialista, ja que la implantació desigual d'aquest moviment el farà concebre el "Regne de València" com una mena de federació de tres subunitats, de vegades també transhistòriques, d'Alacant, Castelló i València. En aquesta retòrica, sovint protagonitzada per residents a la capital, les tres províncies tindrien "personalitat pròpies" que caldria respectar per evitar qualsevol centralisme de València.

11. LA DOMINACIÓ SIMBÒLICA

Darrere dels símbols hi ha representacions d'idees, de sentiments i d'identificacions. Són signes d'identitats col·lectives particularment importants, més encara quan hi ha una estratègia de diferenciació marginal com la que fa servir el blaverisme, que s'ha apropiat de bona part del *pack* simbòlic de la valenciania temperamental (Ariño i Llopis, 1995: 17-18) i que ha esdevingut la simbologia majoritària i representativa. Els símbols han sigut, doncs, una manera eficaç d'especificar-nos respecte els catalans. Una franja blava es de la transició ençà representa una diferenciació política entre el País Valencià i Catalunya. El blaverisme ha fet una tria simbòlica amb l'objectiu d'aconseguir una diferenciació perceptible: de tal manera que els valencians només haurien de tenir una única denominació, una única bandera, un únic himne i una llengua amb una normativa diferenciada (Vendrell, 1998: 31).

Al respecte, l'Estatut de 1982 finalment aprovat a les Corts de Madrid adoptà: 1) la senyera amb franja blava, símbol per excel·lència que s'apropiarà el blaverisme; 2) anul·là l'odiada expressió País Valencià, que aconseguirà al capdavant bandejar-la quasi completament de l'esfera pública i 3) evità qualsevol referència a la unitat lingüística del català i a aquesta denominació, tot consagrant la de valencià com

exclusiva i única¹⁰ i si més no un cert secessionisme idiomàtic *de facto* així com l'estranyament de la resta de variants del domini lingüístic. Si exceptuem, doncs, que no obtindrà la denominació Regne de València (que plantejava problemes des de la perspectiva nacional espanyola, ja que el nom oficial de l'estat és el de Reino de España), la victòria simbòlica del blaverisme ha estat pràcticament total. A partir de l'aprovació d'aquest *pack*, la senyera amb franja blava començà a onejar a tots els edificis oficials i, tot seguit, en els privats (empreses, hotels, etc.) i l'ús, per tant, anirà estenent-se socialment i geogràficament. Aquest onejament, que no s'hi veu conscientment però que hi és, dia rere dia, exerceix una dominació simbòlica de la vida quotidiana innegable (Billig, 2006). D'aquesta manera la senyera amb franja blava esdevindrà "la" bandera valenciana així com, per oposició, la senyera quatrribarrada "la" catalana. Aquesta percepció "errònia" ha esdevingut plenament hegemònica. I a cada moment que onegen les banderes, més.

Per arredonar aquesta victòria simbòlica el primer govern socialista de la Generalitat, amb majoria absoluta a les Corts, oficialitzà, mitjançant la Llei de Símbols (Llei 8/1984), la música i la lletra de l'Himne de l'Exposició Regional com a himne oficial. Aquesta composició musical s'adiu perfectament amb la valenciània temperamental i respon a la percepció que el blaverisme té del País Valencià. Així, un himne de 1909, oficialitzat durant la Dictadura de Primo de Rivera, esdevindrà un símbol "representatiu del nostre territori al llarg de la història" (DOGV 211, 1984, 12-XII: 2773). El regionalisme promogut per la Generalitat, entre altres factors, han contribuït a normalitzar uns símbols i bandejar-ne uns altres mitjançant un particular procés de dominació simbòlica.

Al respecte, una societat completament diferenciada de la catalana no "podia tenir" la mateixa bandera que Catalunya. Abans de la institucionalització dels dos autogovernos l'ambivalència vexil·lològica era més permisible, però després resultarà un atac i una ofensa contra la personalitat valenciana. Tot i que el valencianisme polític i l'esquerra feia servir la senyera quatrribarrada nua, la bandera que oficialitzà el Consell preautonòmic era una senyera quatrribarrada amb l'escut, al mig, de Pere Ceremoniós. No era, per tant, "la" bandera de Catalunya. Tanmateix, als ulls del blaverisme, semblava "la" de Catalunya. L'element diferenciador no era suficientment "visible". La franja blava resultava així paradigmàtica de la diferenciació marginal, condensava i visualitzava que València i Catalunya eren dues realitats diferents.

La denominació del territori tampoc serà políticament neutral. L'antifranquisme apostarà per la de País Valencià, que evitava la confusió lèxica de València i anava

10 En el nou Estatut apareix la denominació d'"idioma valencià" fins a quatre vegades a l'articulat i dos al preàmbul, així com també dues vegades al preàmbul la de "llengua valenciana". Seria un exemple, recent, de què el blaverisme continua guanyant batalles.

associada a una imatge de modernitat. Aquesta serà àmpliament assumida durant la transició, si més no fins a 1978. De fet, tret d'AP i de l'extrema dreta, tota la resta de forces polítiques la feien servir fins i tot a les dècades. També bona part de la societat civil la feia servir, inclòs, encara que actualment sembla increïble, mitjans de comunicació com LP. Tanmateix, el blaverisme aconseguirà problematitzar-la i a convertir-la en un marcador identitari. Al capdavant, la majoria centrista durant 1981 i 1982 a les Corts Generals, aleshores significativament precària, amb l'acceptació socialista, modificarà l'Estatut de Benicàssim i inventarà el neologisme de Comunitat Autònoma Valenciana o Comunitat Valenciana. D'aquesta manera es passarà del PV al CV, que ha esdevingut, en apenes trenta anys de vigència, plenament hegemònic, el que també resultarà un indicador de la potència del regionalisme ordinari. A partir de l'aprovació de l'Estatut, i malgrat que la denominació de País Valencià apareix al preàmbul, el blaverisme treballarà de manera constant per bandejar-la de l'esfera pública ja que seria "antiestatutari" i "catalanista". Al cap i a la fi era una manera eficaç de lluitar contra el nacionalisme valencià i fins i tot contra l'esquerra espanyola, als quals se'ls acusava d'atemptar contra el nou marc estatutari. L'aposta per la denominació de Regne de València, per tant, serà secundària. Tot i que hi haurà alguns laments contra el nom resultant, al capdavant acabarà acceptant-se'n fins al punt que esdevindrà la denominació més habitual i fins i tot se'n reivindicarà. Al respecte, Hèctor Villalba, president d'UV i de les Corts Valencianes declarà, rotund, que «el nom de Comunitat Valenciana, dins dels possibles, és el menys roïn» (a Flor, 2009: 454).

Com és sabut, la denominació de la llengua també fou un altre dels punts simbòlics fonamentals. Molt més que la pròpia normativa ortogràfica secessionista (que molts pocs blavers fan servir, ja que acostumen a usar el castellà o a tot estirar un valencià anàrquic i patuïtzat) o fins i tot la pròpia unitat idiomàtica, el nom de la llengua esdevingué un tòtem. El mot català suposava reconèixer el caire parcialment català dels valencians i això no s'estava disposat, en absolut, a tolerar-se. L'oposició al terme de català, doncs, serà frontal i furibunda. I això segurament per raons anàlogues al mot dels Països Catalans. "Com que no som catalans, no podem parlar català".

Així, els símbols esdevindran un marcador identitari, per separar els "catalanistes" dels "bons valencians", més acord amb el regionalisme i amb la preeminència de la llengua espanyola. Amb la institucionalització de la Generalitat s'assumiran per la majoria de la població (si més no de l'àrea metropolitana de València) i es bandejaran els símbols de la proposta fusteriana. De tal manera que es problematitzaran i s'estigmatitzarà els usuaris. Així, progressivament s'aniran proscriuint de l'esfera pública. El que estava en joc, doncs, no era tant els colors de la bandera

(que també), com la lluita per l'hegemonia. Tot i que l'enfrontament es canalitzà mitjançant uns símbols, els arbres no ens han d'impedir de veure el bosc, és dir, les relacions i els interessos que hi havia al darrere. El conflicte se situava entre una visió d'un País Valencià, si més no retòricament, tradicional, conservador i regionalista (espanyolista) i un de modern, progressista i nacionalista alternatiu a l'espanyol. Difícilment es podria entendre tanta mobilització pel color d'una part d'una bandera si no fóra per la càrrega de significació que en comportava.

12. CONCLUSIONS

El propòsit d'aquesta investigació era tractar d'interpretar les claus de l'èxit social del blaverisme. Més de tres dècades després del seu naixement comptem amb perspectiva com per analitzar-lo per damunt de conjuntures temporals. Cal una mínima contextualització per capir gènesi, causes, desenvolupament i conseqüències d'un fenomen determinat. El blaverisme, magmàtic i tot l'inconsistent ideològicament que es vulga, ha esdevingut un dels moviments valencians de masses més importants de la història recent: ha passat de ser "quatre gats" a conformar-se com un dels moviments més influents. I això requereix atenció des de les ciències socials.

Durant el franquisme s'activaren identitats polítiques que es caracteritzaren per l'antiespanyolisme o, si més no, un fort anticentralisme i per l'antifranquisme, cosa que convertí l'esquerra espanyola en aliada d'aquestes. Aquestes generaren una reacció encara més unitarista del règim que legitimà els nacionalismes i regionalismes que les promovien. En aqueix marc, la definició de qualsevol proposta d'identitat valenciana anava redefinida necessàriament en relació amb Espanya, com a estat i com a nació i, específicament amb Catalunya, referent de modernitat i capdavanter en la lluita contra el franquisme. Durant la transició es construí un moviment anticatalanista gràcies a la contribució de grups radicalitzats i poregosos a perdre l'hegemonia que aconseguí expulsar als marges de la centralitat política el nacionalisme valencià mitjançant l'estigmatització com a "catalanistes" (la paradoxa de l'autoctonia) i ha sigut un dels seus grans èxits.

El fet de compartir una mateixa base ètnica amb Catalunya ha forçat al blaverisme a buscar la diferenciació, també cultural, mitjançant una diferenciació marginal simbòlica, i fins i tot de la negació dels orígens comuns. Per als anticatalanistes locals, si el blaverisme no haguera existit, haurien d'haver-lo inventat. I això és exactament el que feren, imaginar una identitat absolutament separada de la catalana. Si el paradigma fusterià imaginà una comunitat de Països Catalans a partir, fonamentalment, de la llengua compartida, el blaverisme incidirà en una

valencianitat diferenciacionista políticament i també culturalment. Els valencians, doncs, no sols no serien catalans perquè hauríem tingut una història política privativa des de l'Edat Mitjana sinó perquè haurien construït una cultura i una llengua pròpies que es perdrien en la història. Serien valencians perquè no han parlat mai català i perquè l'aportació catalana en la creació del Regne de València hauria sigut inexistent o molt minsa.

El blaverisme, en definitiva, apel·la els valencians mitjançant una estratègia populista, antiintel·lectualista i sentimentalista que esdevindrà senzilla i efectiva per penetrar en classes mitjanes tradicionals i classes baixes amb escàs capital educatiu. Així, ha estat un dels instruments més útils en el procés de substitució lingüística i en l'aturada del fusterianisme. Ha permès a molts valencians una defecció sense apenes "mala consciència". En bona manera ser valencià ha esdevingut una manera de no sols de no ser català sinó de ser no-català i àdhuc, d'alguna manera, anticatalà. Almenys una part significativa de ciutadans de l'àrea metropolitana de València ho perceben així. Tot i que als orígens de la identitat regional l'anticatalanisme no era significatiu, aquesta ruptura s'ha disfressat de continuïtat històrica. D'aquesta manera el blaverisme esdevindrà la valenciantitat "de tota la vida".

En la mesura que el blaverisme ha esdevingut regionalisme banal, no li cal estar permanentment explícit en el debat polític perquè sempre hi està present. S'activa quan interessa a grups determinats. Ha esdevingut hegemònic, de tal manera que es percebut com "normal". A *sensu contrario* el fusterianisme s'ha convertit en una subcultura identitària valenciana. Malgrat la constatable minorització electoral actual del blaverisme polític, l'assumpció del discurs per banda del PP i, en certa manera, pel PSOE és un indicatiu de fins a quin punt ha impregnat la política valenciana. En conseqüència, tot i que l'anticatalanisme també ha correlacionat amb el factor de classe social i d'ideologia esquerra-dreta, aquesta no ha sigut tan clara i rotunda. La impregnació d'aquest discurs anava molt més enllà de les bases de la dreta i això explicaria que en la transició, sent l'esquerra majoritària, el blaverisme impregnà també, d'alguna manera, l'electorat esquerrà. Aquesta eficàcia ha vingut motivada per un seguit de variables:

1. l'espanyolisme i el regionalisme. La proposta blavera, en no afirmar-se contra el nacionalisme espanyol, n'ha esdevingut complementari. El blaverisme, per tant, és un eficaç espanyolisme autoctonista que aconseguirà ser percebut com els de casa, els d'ací, els de la terra, la "nostra gent". Malgrat que té un programa (sovint implícit) de substitució lingüística del valencià per banda del castellà i, un programa explícit bilingüista que és inequívocament diglòssic i que relega el valencià a l'àmbit folclòric, festiu i ritual;

malgrat que és contrari a la sobirania nacional tant del poble valencià com del conjunt de pobles de parla catalana, esdevindrà més “simpàtic” i proper que els “catalanistes”, “guanyarà el cor” de molts més valencians.

2. l'entroncament del blaverisme —parcial, però efectiva— amb la identitat regional històrica, en combinar els elements tradicionals d'aquesta (espanyolisme, regionalisme, valencianisme temperamental, populisme i fins i tot un cert conservadorisme) amb l'anticatalanisme, no perquè aquest aparega per primera vegada al sistema polític valencià sinó perquè produirà una particular fusió ideològica que servirà per donar una resposta política a la desorientació de bona part de les classes mitjanes que s'enfrontaren d'una banda a determinades dislocacions pròpies, sobretot però no només, dels processos de modernització ràpida i d'una altra al repte que suposava la particular combinació del paradigma fusterià (sobretot el catalanisme i un antiespanyolisme sovint explícit, l'intel·lectualisme, una determinada proposta modernitzadora, i l'antiregionalisme).
3. En aquest sentit el blaverisme hauria oferit una brúixola a molts desorientats pels canvis que s'aveïnaven davant, d'una banda, la modernització dels seixanta i setanta i, d'una altra, dels canvis polítics que es produïrien amb la caiguda del franquisme. Al cap i a la fi la dictadura oferí a no pocs una innegable sensació d'ordre que l'esquerra partidària de la ruptura democràtica i, encara més el fusterianisme, partidari no sols de la ruptura política sinó també del marc cultural hegemònic, buscaven, sorollosament, quebrar. I una societat que ja no era agrària, però que continuava tenint si més no parcialment mentalitat preindustrial, sospitava de tant de canvi. El perill (real o percebut) de mobilitat descendent fou més que suficient per abraçar els qui parlaven i els qui “eren” com ells.
4. A més, el blaverisme reaccionarà d'una manera virulenta contra les amenaces del paradigma fusterià (proposta de substitució d'èlits, normalització lingüística o requisit del valencià —ara, que ja l'havien abandonat, si més no en la transmissió familiar— per a la mobilitat social ascendent, ruptura ideològica i simbòlica amb la identitat regional, etc.). En aquest sentit bona part dels valencians s'han sentit més còmodes instal·lats en els “moderats” processos de modernització econòmica i política que li proposaven des de Madrid, que amb les propostes fusterianes. El blaverisme, en definitiva, ha reivindicat (ha inventat) una tradició que es percebia com la forma genuïna de ser valencians (festeria, informal, mediterrània), una tradició folcloritzant i estereotipada.

5. La institucionalització diferenciadora del “poder valencià”. La Generalitat s’ha construït a partir de bona part del paquet simbòlic blaver i, a més, ha impulsat un particular regionalisme que ha legitimat més el blaverisme i ha facilitat, sobremanera, la reproducció d’aquest. Simbòlicament, el blaverisme ha guanyat la “Batalla de València”. Aquesta victòria suposarà la pràctica identificació dels símbols del blaverisme amb els símbols “dels valencians”. La influència no es limitarà als símbols, ni a l’oneig invisible de la senyera amb franja blava: els llibres de text s’han d’adequar als criteris de la Conselleria, les associacions s’han d’ajustar a l’ordre de tal altra Conselleria per rebre subvencions, les emissores de ràdio i televisió han de sotmetre’s a uns requisits per la llicència, etc. Tot i l’escàs autogovern, el control d’aquest ofereix una capacitat real d’anar “moldejant” la realitat social;
6. El sistema comunicatiu valencià s’ha situat d’una manera clarament majoritària al costat de la proposta identitària blavera, de tal manera que l’anticatalanisme ha penetrat entre determinats grups no precisament minoritaris;
7. En aquest sentit el blaverisme, malgrat l’antiintel·lectualisme, ha gojat d’una relativament alta legitimitat, fins i tot entre una part significativa de les elits polítiques, econòmiques, periodístiques i, tot i que molt menys, intel·lectuals que, per tant, ha contribuït a legitimar-lo d’una manera potent i decisiva;
8. Un particular teixit associatiu que l’ha permés reproduir-se amb èxit on cal destacar, d’una banda, l’ocupació d’institucions prèvies a la 2ª República espanyola, tals com LRP o la RACV i la creació de noves com el GAV i, d’una altra banda, una part significativa de les comissions falleres que han provist de militants el blaverisme.

Per tot plegat el blaverisme hauria esdevingut, si més no parcialment, ideologia “oficial”. Aquest moviment ha aconseguit transcendir la minoritària posició que tenia en els inicis de la transició i esdevenir la proposta de valencianitat hegemònica. El blaverisme, en conseqüència, ha vingut per a quedar-se i s’ha instal·lat en la centralitat identitària-política. Qualsevol afirmació sobre la mort o la situació moribunda del blaverisme és, en tot cas, un simple *desideratum* més que una descripció objectiva. Potser no és exacte afirmar que la instrumentalització política de la identitat valenciana va en augment (Climent-Ferrando, 2005: 50), sinó que aquesta es manté —amb determinats dents de serra, això sí— pràcticament inalterable des de la transició. De fet, ha calat entre una part significativa dels estrats conservadors i reïx quan a alguns actors els interessa. És certa la instrumentalit-

zació del blaverisme per banda d'algunes elits, però també és cert que hi havia un context de recepció favorable a aquest discurs que fa que haja sigut protagonista fonamental dels darrers trenta anys. L'enfrontament identitari no ha generat cap altre consens identitari que el de la victòria, en general, d'un projecte sobre l'altre.

Des de les ciències socials sabem que si els actors socials "creuen" (i, més encara, si creuen fermament) en una idea o ideologia, per més que aquesta es qualifique de no científica, les conseqüències, tanmateix, en seran ben reals. Si el blaverisme ha guanyat en bona manera la partida ha sigut perquè ha connectat millor amb la identitat regional prèvia, però sobretot perquè ha sigut un discurs funcional per a una societat que, majoritàriament, volia diferenciar-se de Catalunya i continuar integrada, acríticament, en la identitat nacional espanyola.

13. BIBLIOGRAFIA ESMENTADA

Adlert, M. (1977): *En defensa de la llengua valenciana. Perqué i cómo s'ha descriure la que es parla*. València: Del Cenia al Segura.

—(1984): *Del periodisme meu*. València: Autor-editor.

Alcaraz, M. (1985): *Cuestión nacional y autonomía valenciana*. Alacant: Instituto Juan Gil Albert.

—(1993): «Política e ideología en el proceso autonómico valenciano» a *Estudio sobre el Estatuto Valenciano. Vol. I. El proceso autonómico*. València: CVC.

Archilés, F. (2006): «Hacer región es hacer patria. La región en el imaginario de la nación española de la Restauración» dins *Ayer*, 64. Madrid: Marcial Pons.

—(2007a): «Entre la regió i la nació. Nació i narració en la identitat valenciana contemporània» dins Carnero, T. i Archilés, F. (ed.), *Europa, Espanya, País Valencià. Nacionalisme i democràcia: passat i futur*. València: PUV.

—(2007b): «La Renaixença y el valencianismo político» dins Martínez, F. i Laguna, A. (ed.), *La Gran Historia de la Comunitat Valenciana, vol. VII*. València: Prensa Ibérica.

Ariño, A. (1990) (ed): *Historia de las Fallas*. València: Levante.

—(1992): *La ciudad ritual. La fiesta de las fallas*. Barcelona-Madrid: Anthropos-Ministerio de Cultura.

—(1997): *Sociología de la Cultura*. Barcelona: Ariel.

Ariño, A. i Llopis, R. (1993): «La Comunidad Valenciana: un problema de identi-

dad», *Simposium Internacional Identidades colectivas en el mundo contemporáneo*. Bilbao.

- (1995): «La identidad colectiva en la Comunidad Valenciana», *V Congreso Español de Sociología*. Granada.
- Baldó, M. (2007): «La cultura, entre la revuelta y la respetabilidad» dins Martínez, F. i Laguna, A. (ed), *La Gran Historia de la Comunidad Valenciana, vol VI*. València: Prensa Valenciana.
- Barrera, A. (1985): *La dialéctica de la identidad en Cataluña. Un estudio de Antropología Social*. Madrid: CIS.
- Barth, F. (ed). (1976): *Los grupos étnicos y sus fronteras*. Mèxic DF: FCE.
- Bayarri, J.M. (1931): *El perill catalá*. València: Consell Valencià de Publicacions.
- Bello, V. (1988): *La pesta blava*. València: 3i4.
- Benedicto, J. i Morán, M.L. (ed) (1995): *Sociedad y política. Temas de sociología política*. Madrid: Alianza.
- Billig, M. (2006): *Nacionalisme Banal*. Catarroja: Afers.
- Bobbio, N.; Matteuci, N. (1983): *Diccionario de Política*. Madrid: Siglo XXI.
- Bodoque, A. (2000): *Partits i conformació d'èlits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials (a www.diba.es/ipcs/working_papers/docs/WP_I_183.html).
- (2005): *El valencià i la política lingüística dels governs autònoms (1983-2003): un cas d'anàlisi de polítiques públiques*. Tesi doctoral dirigida per Joan Subirats i Josep Maria Felip. València: Universitat de València.
- Bourdieu, P. (1988): *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Madrid: Taurus.
- Brubaker, R. i Cooper, F. (2005): «Más allá de la 'identidad'» dins Wacquant, L. (ed.) *Repensar los Estados Unidos. Para una sociología del hiperpoder*. Barcelona: Anthropos.
- Callejo, J.; Gutiérrez, J. i Viedma, A. (2003): *Análisis empírico de la demanda turística*. Madrid: Ramón Areces.
- Castelló, R. (1999): *Estructura social i nacionalismes: les bases socials dels nacionalismes al País Valencià*. Tesi doctoral dirigida per J.D. Mollà. València: Universitat de València.

- (2006): *Els estudis sobre la situació sociolingüística al País Valencià*. Barcelona: IEC.
- Chiquillo, JM. (1997): *Unio Valenciana, quinze anys fent valencianisme (1982-1997)*. València: UV.
- Climent-Ferrando, V. (2005): *L'origen i l'evolució argumentativa del secessionisme lingüístic valencià. Una anàlisi des de transició fins a l'actualitat*. Barcelona: Ciemen.
- Coller, X. i Castelló, R. (1999, X-XII): «Las bases sociales de la identidad dual: el caso valenciano» dins *REIS*, 88-89. Madrid: CIS.
- Cucó, A. (1979): *Sobre la ideologia blasquista*. València: 3i4.
- (1989): *País i estat: la qüestió valenciana*. València: 3i4.
- (1996): “Note sobre la transició política i la qüestió nacional al País Valencià” dins *L'Avenç*, 201. Barcelona.
- Ferrer, F. (2000): *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*. Barcelona: Edicions 62.
- Flor, V. (2009): *L'anticatalanisme al País Valencià: identitat i reproducció social del discurs del 'blaverisme'*. Tesi doctoral dirigida per Antonio Ariño. València: Universitat de València.
- (2010a): “L'anticatalanisme al País Valencià: una aproximació a la base social i a la minoria dirigent”, comunicació per al 1er Congrés Valencià de Sociologia. València: Associació Valenciana de Sociologia.
- (2010b): “El ‘capgirament’. La irrupció del blaverisme” dins *Afers*, 67. Catarroja: Afers.
- (2010c): “El discurs diferenciacionista valencià: la Generalitat Valenciana i el regionalisme banal” dins Josepa Cucó i Beatriz Santamarina (coords.), *Políticas y ciudadanía: miradas antropológicas*. Alzira: Germania.
- (2010d): “La instrumentalització mediàtica de la identitat valenciana. El discurs anticatalanista de *Las Provincias* (1978-1999)” dins *Arxius de Ciències Socials*, 23. València: Facultat de Ciències Socials UV.
- (2011a): *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*. Catarroja: Afers.
- (2011b): “L'apropiació de la identitat valenciana: falles i anticatalanisme”, dins *Revista d'Estudis Fallers*, 16. València: Associació d'Estudis Fallers.

- Fuster, J. (1962): *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.
- G. Ferrando, M. (1982): *Regionalismo y autonomismo en España. 1976-1979*. Madrid: CIS.
- (ed) (1992): *La sociedad valenciana de los noventa*. València: IAM.
- i Ariño, A. (1998): *Los nuevos valores de los valencianos. La Comunidad Valenciana en la encuesta mundial de valores (una perspectiva comparada en el ámbito español)*. València: Bancaixa.
- (2001): *Postmodernidad y autonomía. Los valores de los valencianos. 2000*. València: Tirant lo Blanch.
- G. Ferrando, M., Ibáñez, J. i Alvira, F. (ed) (1986), *El análisis de la realidad social*. Madrid: Alianza.
- G. Ferrando, M., López-Araguren, E. i Beltrán, M. (1994): *La conciencia nacional y regional en la España de las autonomías*. Madrid: CIS.
- Ghunter, R.; Sani, G. i Shabad, G. (1986): *El sistema de partidos políticos en España. Génesis y evolución*. Madrid: CIS.
- Giddens, A. (2001): *Sociología*. Madrid: Alianza.
- Giner, S. (2006): *Los españoles*. Barcelona: Mondadori.
- , Lamo, E. i Torre, C. (ed) (1998): *Diccionario de Sociología*. Madrid: Alianza.
- Hernández, G.M. (1996): *Falles i franquisme a València*. Catarroja: Afers.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1995): *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra.
- Llopis, R. (1996): *Cultura política e identidad en la sociedad valenciana*. Tesis doctoral dirigida per T. Pérez de Guzmán. València: Universitat de València.
- Martí, M. i Archilés, F. (1999): «La construcción de la nación española durante el siglo XIX: logros y límites de la asimilación en el caso valenciano» dins Garcia, A. (ed): *España, ¿Nación de Naciones?*. Ayer, 35. Madrid: Marcial Pons.
- Molina, F. (1998): *Conceptos fundamentales de ciencia política*. Madrid: Alianza.
- Mollà, JD. i Mira, E. (1986): *De impura natione. El valencianisme, un joc de poder*. València: 3i4.
- Moreno, J. i Ferrandis, M. (1994): *9 d'Octubre, dia nacional valencià*. València: LRP.
- Mosse, G.L. (2005): *La nacionalización de las masas. Simbolismo político y movimiento de masas en Alemania desde las Guerras Napoleónicas al Tercer Reich*. Madrid: Marcial Pons.

- Ninyoles, R.Ll. (ed.) (1982): *Estructura Social al País Valencià*. València: Diputació de València.
- (1992): *El País Valencià a lèix mediterrani*. València: L'Eixam.
- (1996): *Sociologia de la Ciutat de València*. Alzira: Germania.
- (ed) (2000): *La societat valenciana: estructura social i institucional*. Alzira: Bromera.
- Pérez-Agote, A. (1984): *La reproducción del nacionalismo. El caso vasco*. Madrid: CIS-Siglo XXI.
- Piqueras, A. (1996): *La identidad valenciana. La difícil construcción de una identidad colectiva*. Madrid-València: Escuela Libre-IAM.
- Ramos, V. (1978): *Pancatalanismo entre valencianos*. València: Autor-editor.
- Recio, C. (2006): *Josep Maria Bayarri. El nacionalismo valenciano*. València: Ajuntament de València.
- Reig, R. (1985): «Populismes», *Debats*, 12. València: IAM.
- Ricoeur, P. (1997): *Ideología y utopía*. Barcelona: Gedisa.
- Roca, F. A. (1996): *La Real Academia de Cultura Valenciana*. València: CVC.
- Ruiz Olabuénaga, J.I. i Ispizua, M.A. (1989): *La descodificación de la vida cotidiana. Métodos de investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Sangrador, J.L. (1996): *Identidades, actitudes y estereotipos en la España de las autonomías*. Madrid: CIS.
- Sanz, B. i Nadal, M. (1996): *Tradicció i modernitat en el valencianisme*. València: 3i4.
- Sartre, J.P. (2005): *Reflexiones sobre la cuestión judía*. Barcelona: Seix Barral.
- Taylor, S.J. i Bogdan, R. (1987): *Introducción a los métodos cualitativos de investigación. La búsqueda de significados*. Barcelona: Paidós.
- Valles, M. (1997): *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Síntesis.
- Vendrell, S. J. (1998): *Iniciacio al valencianisme*. LRP: València.
- Xambó, R. (1996): *El sistema comunicatiu valencià*. Tesi Doctoral dirigida per M.G. Ferrando i M. de Moragas. València: Universitat de València.

NORMAS DE PUBLICACIÓN

1. Se aceptarán trabajos de investigación no publicados fruto de investigaciones en curso o recientemente finalizadas, así como síntesis de tesis doctorales o trabajos de investigación de Tercer Ciclo.

2. El Consejo de Redacción recibirá los trabajos y comunicará a los autores cualquier sugerencia de modificación. La selección de textos se apoyará en evaluadores externos a la revista.

3. La extensión **total** de los originales se ajustará a **40-41 hojas** DIN-A4. El texto se presentará en Arial de 11 puntos, con un 1,5 de interlineado. En la primera página aparecerá el título del trabajo y el nombre del autor. En una hoja aparte, los autores deben presentar un resumen del trabajo en 100 palabras especificando 3 palabras clave, así como una breve descripción sobre la procedencia del trabajo (Tesis doctoral, proyecto de investigación financiado, u otros) y cualquier otra indicación (dirección postal, cargo profesional, e-mail, fax).

4. Se enviarán **una copia impresa** y el archivo de texto a través de e-mail.

5. Para las **referencias bibliográficas** se seguirá el **sistema autor-año** tanto en el texto como en las notas a pie de página:

-Se incluirán a lo largo del texto las citas con la indicación entre paréntesis del autor citado, el año de publicación y, en su caso, de las páginas donde se halla el texto original: (Sennet, 2000: 8-9).

-Se incluirán al final del texto, las referencias bibliográficas completas ordenadas alfabéticamente de acuerdo al siguiente modelo:

Sennet, R. (2000) La corrosión del carácter, Anagrama, Barcelona.

Subirats, M.(1999) “Les desigualtats socials a la Catalunya actual”, Revista Catalana de Sociología nº 9, setembre 1999.

6. Los trabajos podrán presentarse en cualquiera de las dos lenguas oficiales de la Comunidad Valenciana.

7. Los originales han de remitirse a: **Quaderns de Ciències Socials**

Facultat de Ciències Socials

Edif. 4b

46022 - València

e-mail: Quaderns@uv.es

